Initiala åtgärder vid misstanke om exploatering inom HVB

Juridiska skyldigheter och praktiska steg för personal

Tugrul Yarsuvat

Initiala åtgärder vid misstanke om exploatering inom HVB

Juridiska skyldigheter och praktiska steg för personal

Författare: Tugrul Yarsuvat
Utgivare: Tugrul Yarsuvat
Första utgåvan, 2026
ISBN (PDF) 978-91-535-0650-8

© Tugrul Yarsuvat 2026

Fotografier: Pexels. Bilderna är illustrationsbilder.

Publikationen är framtagen av författaren som privatperson. Innehållet utgör inte ett myndighetsbeslut, styrdokument eller råd i enskilda fall. Läsaren ansvarar för att kontrollera gällande lagstiftning, föreskrifter, kunskapsstöd och lokala rutiner.

Ansvarsfriskrivning

Innehållet bygger på forskning, myndighetsvägledning och beprövad erfarenhet vid publiceringstidpunkten. Det utgör ett kunskapsstöd och ersätter inte professionella bedömningar, verksamhetsspecifika rutiner eller bindande regler.

Forskning, lagstiftning, föreskrifter och myndighetsrekommendationer förändras över tid. Tillämpade regler och rekommendationer behöver därför kontrolleras mot aktuella källor.

Innehållsförteckning

Inledning 8
Vikten av snabb och korrekt hantering 8
Utmaningar och komplexitet i arbetet 9
Svårigheter med identifiering och behovet av rätt agerande 9
Övergripande mål och omfattning 10
Målgrupp för materialet 10
Sexuell exploatering och HVB-verksamheters särskilda utsatthet 12
Definitioner och rättsliga begrepp 12
HVB-verksamhetens strukturella risker 13
Förövarens strategier och metoder 13
Prostitution, människohandel och sexuell exploatering 14
Definition av prostitution 14
Definition av människohandel 14
Definition av sexuell exploatering 15
Sårbarheter hos unga människor 16
Bristen på stabilt vuxenstöd 16
Psykisk ohälsa och låg självkänsla 17
Institutionella faktorer 17
Exploateringsprocesser i HVB-miljö 18
Digital exploatering 18
Fysiska exploateringsrelationer 18
Makt och kontroll 19
Varningssignaler att hålla ögonen på 20
Beteendemässiga och emotionella förändringar 20
Fysiska tecken 21
Sociala relationer och umgänge 21
Ekonomi och ägodelar 21
Digital närvaro 22
Yttre omständigheter 22
Fysiska varningstecken vid misstanke om exploatering 23
Hälsofysiska tecken och förändringar 23
Personalens roll och dokumentation 24

Beteendemässiga tecken 25
Isolering och social tillbakadragenhet 25
Tidsmönster och digital kommunikation 26
Tecken i de ungas miljö och nätverk 27
Digitala varningssignaler 27
Förändringar i rutiner och beteendemönster 27
Viktiga varningstecken 28
Initial oro vid misstanke 29
Vikten av att ta magkänslan på allvar 29
Konkreta steg vid magkänsla 29
Den obligatoriska anmälningsplikten 31
Omfattning och innehåll 31
Praktiska aspekter av anmälan 31
Vad socialtjänstlagen säger 32
Anmälningsskyldighetens omfattning 32
När anmälningsplikten aktualiseras 33
Indikationer som kräver åtgärd 33
Lagstiftningens utformning 34
Hur och vart en orosanmälan görs 35
Anmälningsförfarandet 35
Praktiskt genomförande 36
All personal har anmälningsplikt 37
Personalens omfattning inom HVB-verksamhet 37
Konsekvenser av att inte anmäla 38
Konsekvenser för verksamheten och personalen 38
Första samtalet och dokumentation 39
Sätta ungdomen i säkerhet omedelbart 40
Konkreta åtgärder vid misstanke 40
Information till ansvariga myndigheter 41
Dokumentation av åtgärder 41
Att prata med ungdomen 42
Skapande av trygg miljö 42
Principer för samtalet 43
Efter samtalet 43

Informera rätt personer internt 44
Närmaste chef som första interna kontakt 44
Informera kollegor strategiskt och behovsbaserat 45
Vad som bör undvikas 45
Begränsning av kontakt med misstänkta och nätverk 46
Strategier inom det juridiska ramverket 46
Omedelbar kontakt med myndigheter 47
Initial dokumentation och varför det är kritiskt 48
Säkra information för framtida utredning 48
Del av kvalitets- och säkerhetsarbete 49
Riktlinjer vid misstanke om sexuell exploatering 50
Åtgärder som absolut inte är tillåtna 50
Otillåtna genomsökningar och beslag 50
Brott mot tystnadsplikt och sekretess 51
Personalens begränsade befogenheter 51
Skillnader i juridiska befogenheter 52
Bevisskydd och korrekt hantering 52
Hantering av föremål och digitala enheter 53
Betydelsen av att invänta myndigheternas beslut 53
Betydelsen av professionell hantering 54
Dokumentation, uppföljning och säkring av spår 55
Betydelsen av noggrann dokumentation 55
Vad som ska dokumenteras 55
Hur dokumentationen ska genomföras 56
Uppföljning efter dokumentation 56
Rättslig grund och bevissäkring 57
Observationer som ska dokumenteras 57
Dokumentation av samtal 57
Dokumentation av vidtagna åtgärder 58
Rutiner för intern rapportering 59
Rapporteringsskyldighet 59
Rapporteringsprocess 59
Ansvarig chefs ansvar och dokumentation 60

Samverkan med socialtjänsten efter anmälan 61
Informationsutbyte och sekretess 61
Stöd till ungdomen 62
Polisanmälan 63
Socialtjänstens roll 63
Personalens avgörande roll 64
Stöd och resurser 65
Interna och externa stödfunktioner 65
Specialiserade resurser och expertorganisationer 66
Internt stöd 67
Kollegors betydelse som stödresurs 67
Socialtjänstens specialistkompetens 68
Polisens arbete vid exploatering 69
Förhör och bevissäkring 69
Bevisinhämtning och skyddsarbete 70
Ideella organisationer och expertcenter 71
Stöd och kunskapsresurser 71
Praktisk tillämpning av externa resurser 72
Brottsofferinriktat stöd för ungdomen 73
Traumamedvetet bemötande 73
Praktiskt stöd och dokumentation 74
Checklistor och flödesscheman 75
Varför checklistor och flödesscheman 75
Checklistan som minnesbank i praktiken 75
Flödesschemat som karta över vägen framåt 76
Att använda verktygen 77
Professionellt och respektfullt språk 77
Inkludera ungdomens egen röst 77
Notera vidtagna åtgärder 78
Säkerställ säker hantering 78
Helhetsperspektiv med fokuserat innehåll 78
Externt samarbete och aktörer 79

Sammanfattning av de viktigaste punkterna 80
Praktiska steg och juridiska krav 80
Bemötande och samverkan 81
Uppmaning till mod och handlingskraft 81
Professionellt ansvar och handling 82
Konkreta steg mot trygghet 82
Vikten av kontinuerlig utbildning och samverkan 83
Kompetensutveckling som grund 83
Sakregister 84
Rekommenderad läsning och juridiska källor 85
Om författaren 86

Inledning

Misstanke om sexuell exploatering utgör en av de mest allvarliga situationer som personal vid HVB-hem kan ställas inför. Personal kan uppleva en diffus oro eller en gnagande misstanke när de observerar förändringar hos en boende. Det kan handla om en ungdom eller en vuxen i en redan utsatt livssituation där något inte stämmer, något som väcker misstanke som kan innebära att sexuell exploatering förekommer.

Sexuellt utnyttjande är en dold företeelse som drabbar samhällets mest sårbara, ofta utan att omgivningen märker det, bakom stängda dörrar, i digitala forum eller i skuggorna av vardagen. Ungdomar som bor på HVB-hem är tyvärr särskilt utsatta på grund av frånvaron av skyddande nätverk, tidigare trauman, beroendeställning eller att de befinner sig i livsfaser där manipulering och utnyttjande underlättas.

Personal vid HVB-hem innehar en unik och oerhört viktig roll. Personalen utgör ofta den första, möjligen enda instansen som får kännedom om att något är fel. Personalen observerar förändringar i beteende, uppfattar fragment av samtal och märker avvikande mönster. Att som personal bära en misstanke om pågående sexuell exploatering kan väcka stark osäkerhet, rädsla och etiska dilemman.

Vikten av snabb och korrekt hantering

Betydelsen av att agera snabbt vid minsta misstanke ligger i själva brottets natur. Sexuell exploatering präglas ofta av maktutövning, kontroll och manipulativa beteenden. Förövare agerar ofta strategiskt och med hög grad av förutseende. Fönstret för att ingripa effektivt, för att samla bevis, för att skydda den utsatta och för att stoppa exploateringen kan vara mycket begränsat. Tidsaspekten är avgörande. Fördröjd insats kan leda till att spår försvinner och utsattheten förvärras. Personalens snabba, korrekta reaktion kan utgöra skillnaden mellan fortsatt utsatthet och räddning.

HVB-personalens insats är ovärderlig. De möter unga människor i sårbara skeden av livet och strävar efter att erbjuda en trygg, stabil och utvecklande tillvaro. Personal utgör ofta de vuxna som står närmast, de som bygger relationer och skapar den nödvändiga tillit som utgör grunden för all positiv förändring.

Utmaningar och komplexitet i arbetet

Arbetet på ett HVB-hem utgör en av de mest komplexa och givande uppgifter inom socialtjänsten. HVB-hemmen utgör ofta en livlina och en trygg hamn för människor som befinner sig i exceptionellt sårbara situationer. Detta gäller ungdomar som vuxit upp under svåra förhållanden, personer med missbruksproblematik samt de som flytt från våld eller förtryck.

Personal som arbetar i denna miljö möter dagligen utmaningar som kräver tålamod, empati, professionalitet och en ständig beredskap att hantera oväntade och svåra situationer. Mitt i strävan att erbjuda trygghet och stöd döljer sig en allvarligare verklighet. Det handlar om risken för sexuell exploatering.

Denna risk är tyvärr förhöjd på boenden där sårbarhet möter en miljö som, trots alla säkerhetsåtgärder, inte är helt sluten från omvärlden. Exploatörer, både från den yttre miljön och ibland tyvärr även inom de inre kretsarna, söker aktivt upp människor som de uppfattar som lätta att manipulera, kontrollera och utnyttja. Deras metoder är förslagna, ofta byggda på att vinna förtroende genom så kallad uppvaktning (grooming), för att sedan stegvis bryta ner individens motstånd och integritet.

Svårigheter med identifiering och behovet av rätt agerande

Att identifiera tecken på sexuell exploatering är notoriskt svårt. Offren är ofta traumatiserade, skambelagda, rädda för repressalier eller så manipulerade att de inte själva förstår eller kan formulera vad som pågår. Tystnad kan ha framtvingats genom hot, utpressning eller känslomässig manipulation, eller så kan exploatören ha skapat en skev beroenderelation där offret upplever en form av lojalitet eller skuld gentemot förövaren.

Detta innebär att signaler kan vara subtila. Förändringar i beteende, nya vänner som dyker upp, oväntade materiella ting, ovilja att prata om vissa ämnen eller fysiska tecken som inte är lättförklarade kan utgöra varningssignaler.

När en misstanke väl uppstår, oavsett hur liten eller osäker den känns, är de första stegen helt avgörande. Tiden utgör en kritisk faktor. Varje timme som går med en oupptäckt eller obehandlad exploatering kan innebära fortsatt skada för den utsatta individen. Det handlar om att stoppa övergreppen omedelbart, att skydda offret från ytterligare fara och att bevara eventuella bevis som kan finnas.

Övergripande mål och omfattning

Detta material syftar till att utgöra en akutguide och en första hjälpen för den inledande fasen vid misstanke. Materialet fokuserar enbart på de omedelbart relevanta juridiska skyldigheter, rättigheter och praktiska steg som är avgörande att känna till och agera utifrån precis när misstanken uppstår.

Det är avgörande att klargöra vad materialet inte är. Materialet är inte avsett att ersätta juridisk utbildning eller professionell rådgivning. Svensk lagstiftning rörande barn och unga, brottmål, socialrätt, förvaltningsrätt och skydd av integritet är omfattande, komplex och ständigt föremål för förändringar och tolkningar. Att behärska alla aspekter av dessa juridiska områden kräver år av studier, specialisering och praktisk erfarenhet.

Materialet kan inte, och syftar inte till att, ge den expertis som en utbildad jurist, åklagare, domare eller socialsekreterare med djup juridisk kompetens besitter. Syftet är inte att ersätta de behöriga myndigheternas, polisens eller socialtjänstens ansvar eller den nödvändiga rådgivning som kan erhållas från juridiska ombud.

Målgrupp för materialet

Materialet riktar sig i första hand till all personal som dagligen möter och arbetar med boende inom HVB-sektorn. Detta inkluderar vårdare, socialpedagoger, behandlingsassistenter och andra stödpersoner som ofta är närmast de boende, bygger relationer och uppmärksammar förändringar i beteende eller mående.

Personal behöver veta vad man ska vara uppmärksam på, hur dokumentation genomförs på ett korrekt sätt och vem man omedelbart ska vända sig till inom verksamheten när en misstanke uppstår. Materialet ger konkreta verktyg och kunskap om personalens roll och ansvar i det initiala skedet.

Föreståndare och enhetschefer bär det yttersta ansvaret för verksamheten, personalen och de boendes trygghet. Dessa personer behöver ha en djup förståelse för både den juridiska grunden och de praktiska rutinerna för hur misstankar hanteras. Föreståndaren ansvarar för att anmälningsplikten efterlevs, att dokumentation upprättas enligt gällande rutiner och att personalen får nödvändigt stöd i beslutsfattandet.

Även kvalitetssamordnare, handledare och konsulter som arbetar med att utveckla och säkerställa kvaliteten i HVB-verksamheten behöver förstå de specifika utmaningarna och kraven kopplade till misstankar om sexuell exploatering.

Materialet kan fungera som ett underlag för att utveckla riktlinjer, utbildningsmaterial och interna processer.

Syftet är att ge den kunskap och trygghet som krävs för att agera professionellt, rättssäkert och med den boendes bästa i fokus när den svåra misstanken uppstår. Personalens beredskap och agerande kan vara avgörande för utgången av situationen.

Sexuell exploatering och HVB-verksamheters särskilda utsatthet

HVB-hem utgör trygga platser för barn och unga som av olika anledningar inte kan bo hemma. De erbjuder en fristad, stöd och möjlighet till återhämtning. De unga som placeras på HVB-hem är ofta de mest sårbara i samhället. Denna målgrupp har ofta utsatts för trauma, bristande omsorg, kriminalitet eller annan utsatthet. Sårbarheten gör dem särskilt utsatta för exploatering, inte minst sexuell exploatering.

Förståelse för vad sexuell exploatering innebär och varför hotet är påtagligt inom HVB-verksamheten utgör det första, avgörande steget mot att kunna skydda dessa unga effektivt. Denna kunskap är fundamental för allt praktiskt skyddsarbete.

Definitioner och rättsliga begrepp

Sexuell exploatering utgör ett systematiskt utnyttjande där en person drar nytta av en annan persons sexualitet för egen vinning, ofta genom att utnyttja maktförhållanden, beroendeställningar eller sårbara livssituationer. Till skillnad från enstaka sexuella övergrepp involverar exploatering ofta en process där förövaren systematiskt bygger en relation med offret i syfte att skapa beroende och kontroll. Denna process kan kallas grooming och innebär att förövaren stegvis bryter ner offrets motstånd genom smicker, presenter, uppmärksamhet och känslomässig manipulation.

Målet är att isolera offret från trygga relationer och institutioner, inklusive HVB-personal och socialtjänst, för att sedan kunna utnyttja dem sexuellt och ibland även ekonomiskt. Processen präglas av systematisk manipulation och kontroll.

Sexuell exploatering kan ta många former. Det kan röra sig om tvingande eller manipulativ prostitution, där offret tvingas eller luras att sälja sexuella tjänster. Det kan vara en del av människohandel, där unga rekryteras, transporteras och utnyttjas. En oroande utveckling av digital sexuell exploatering förekommer, där unga utnyttjas via internet och sociala medier för att producera eller medverka i sexuellt explicit material. Förövare använder även digitala plattformar för att manipulera och möta unga. Oavsett formen handlar det alltid om en maktobalans och att offret fråntas sin frihet och rätt till självbestämmande.

HVB-verksamhetens strukturella risker

HVB-hem är särskilt utsatta miljöer av flera faktorer. För det första präglas de boendes situation av sårbarhet. Unga på HVB har ofta en bakgrund med svåra erfarenheter som kan ha skadat deras tillit till vuxna och institutioner. De kan sakna stabila nätverk och söka bekräftelse och tillhörighet, vilket gör dem mottagliga för förövarens manipulativa närmanden. En del unga kan också ha erfarenhet av att klara sig själva och utvecklat strategier som, i exploateringssammanhang, kan misstolkas som samtycke.

HVB-miljön kan, trots ambitionen att vara trygg, ha strukturella sårbarheter. Många verksamheter strävar efter att erbjuda en så normal livsmiljö som möjligt, vilket kan innebära en balansgång mellan frihet och nödvändig tillsyn. Detta kan skapa utrymme för förövare att närma sig de unga, antingen genom att fysiskt uppsöka hemmet eller genom att skapa en relation med den unge utanför hemmet.

Digital kontakt via internet och mobiltelefoner utgör en arena där övervakningen är svårare. Personalomsättning kan också innebära att viktig information om en ungdoms sårbarheter eller misstänkta kontakter inte alltid följer med på ett effektivt sätt.

Förövarens strategier och metoder

Förövare av sexuell exploatering är ofta skickliga manipulatörer. De kartlägger den unges behov och sårbarheter och anpassar sin strategi därefter. De kan utge sig för att vara vänner, partners eller någon som kan erbjuda hjälp, pengar eller en väg ut ur svåra situationer.

HVB-personalens uppgift är att bygga tillitsfulla relationer med de unga, men förövaren kan utnyttja just detta förtroende genom att vända den unge mot personalen eller få den unge att dölja kontakter och aktiviteter.

Prostitution, människohandel och sexuell exploatering

Att arbeta med unga människor med komplexa bakgrunder på HVB kräver en grundläggande förståelse för begreppen prostitution, människohandel och sexuell exploatering. En korrekt förståelse är avgörande för att identifiera varningssignaler, bedöma risker och vidta rätt åtgärder för att skydda de unga. Begreppen överlappar i praktiken men har olika juridiska definitioner och konsekvenser.

Navigering i dessa frågor kräver inte bara juridisk kunskap utan framför allt förståelse för hur situationerna kan manifestera sig i praktiken på enheten. Denna kunskap utgör grunden för allt skyddsarbete.

Definition av prostitution

I Sverige definieras prostitution som utbyte av sexuella tjänster mot betalning. Den svenska lagstiftningen, ofta kallad sexköpslagen, förbjuder köp av sexuell tjänst, men inte att sälja den. Syftet är att flytta det straffrättsliga ansvaret från den prostituerade till kunden och därmed minska efterfrågan.

När det gäller unga på HVB-hem är begreppet frivillig prostitution högst problematiskt. En ungdoms val att sälja sex sker nästan alltid under omständigheter präglade av utsatthet, brist på alternativ, manipulation eller tvingande ekonomiska och sociala faktorer. Detta gör att det som på ytan kan se ut som prostitution i själva verket kan vara en form av exploatering.

Det man kan observera som prostitution hos en ungdom är nästan alltid ett tecken på sexuell exploatering. Unga personer som säljer intim samvaro gör det sällan frivilligt eller riskfritt. De är ofta under kontroll av någon annan, manipulerade eller tvingade på olika sätt.

Definition av människohandel

Människohandel är ett allvarligt brott och definieras brett i lagstiftningen. För att något ska klassas som människohandel krävs tre element. Det första elementet är en handling i form av rekrytering, transport, överföring, inhysning eller mottagande av en person. Det andra elementet är medel genom användning av hot, våld, tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande eller utnyttjande av någons utsatta situation. Det tredje elementet är syfte i form av exploatering.

I detta sammanhang fokuseras på sexuell exploatering som syfte. Människohandel innebär att någon utnyttjar en annan persons sårbarhet för att tvinga, lura eller

manipulera in den i en situation där den sedan exploateras sexuellt. Detta kan ske inom landets gränser eller över nationsgränser. Det avgörande är att ungdomens frihet och självbestämmande är inskränkta genom de medel som används. Samtycke är irrelevant om medel som tvång eller utnyttjande av sårbarhet har använts.

Misstänkt människohandel kan visa sig genom att en ungdom verkar kontrolleras av en partner eller annan person, har begränsad rörelsefrihet, saknar tillgång till sina egna pengar, verkar skuldsatt till någon, är isolerad från vänner och familj, eller har tecken på fysiskt eller psykiskt våld. De kan ha flyttats mellan olika platser.

Definition av sexuell exploatering

Sexuell exploatering är en bredare term som kan inkludera, men också sträcka sig utanför, definitionen av människohandel och den juridiska definitionen av prostitution. Sexuell exploatering handlar om att någon utnyttjar en annan person, ofta någon i beroendeställning eller med nedsatt förmåga att skydda sig, för sexuell vinning, nöje eller tillfredsställelse.

Det kan handla om uppvaktning, att bygga en relation i syfte att utnyttja sexuellt, att tvingas utföra sexuella handlingar för att få boende eller andra nödvändigheter, att utnyttjas digitalt för produktion av sexuellt material, eller att pressas in i prostitution utan att det nödvändigtvis uppfyller alla kriterier för människohandel. Tecken på sexuell exploatering som inte nödvändigtvis är människohandel eller prostitution kan inkludera olämpliga relationer med äldre personer, att den unge verkar rädd för eller kontrolleras av någon, att den unge pressas att skicka intima bilder, eller tecken på sexuella övergrepp där utnyttjandet är systematiskt.

Gränserna mellan dessa begrepp är ofta flytande, särskilt när det rör sig om unga och sårbara människor. En ungdom som säljer sex under tvång från en partner som också begränsar hennes frihet och tar hennes pengar rör sig i gränslandet mellan prostitution, sexuell exploatering och mycket sannolikt människohandel. Varje situation där en ungdom utnyttjas sexuellt är oacceptabel och kräver omedelbar handling.

Sårbarheter hos unga människor

Att arbeta med unga på HVB innebär att möta människor som bär på tunga erfarenheter och komplexa utmaningar. Skälen till att de placeras i särskilda boenden är många, men gemensamt är ofta en bakgrund präglad av otrygghet, bristande vuxenstöd och ibland tidigare trauman som övergrepp, våld eller försummelse. Dessa omständigheter skapar en grundläggande sårbarhet som exploatörer är skickliga på att identifiera och utnyttja.

Förståelse för dessa sårbarheter är inte att skuldbelägga de unga, utan en nödvändig grund för att personal på HVB ska kunna vara proaktiva och vaksamma. Det handlar om att se bakom beteenden och uppfatta de underliggande behoven och utsattheten som exploatörer systematiskt riktar in sig på.

Bristen på stabilt vuxenstöd

En central sårbarhet är bristen på ett stabilt och tryggt nätverk av vuxna. Många av dessa unga har inte haft tillgång till föräldrar eller andra närstående som kunnat ge dem det stöd och den vägledning de behöver. Detta kan leda till en djup känsla av ensamhet och ett intensivt sökande efter tillhörighet och acceptans.

När någon visar oväntad uppmärksamhet, värme eller erbjuder materiella förmåner, kan uppmärksamheten uppfattas som efterlängtad och fylla en känslomässig brist. Exploatören kan framstå som en person som lyssnar, bekräftar och tillgodoser brister i trygghet eller tillhörighet, vilket gör ungdomarna mottagliga för manipulation och uppvaktning.

Svårigheter med att etablera och upprätthålla sunda relationer är ytterligare en sårbarhet. Många har inte haft förebilder för hur en frisk relation ser ut. De kan ha svårt att sätta gränser, känna igen manipulativt beteende eller lita på vuxna. Tidigare svek från vuxna kan göra dem misstänksamma mot personal på HVB-hem, samtidigt som de blir lättare offer för utomstående som framställer sig som vänner eller potentiella partners.

Psykisk ohälsa och låg självkänsla

Psykisk ohälsa är överrepresenterat bland unga på boenden. Ångest, depression, PTSD, beteendestörningar och svårigheter med känsloreglering är vanliga. Dessa tillstånd kan påverka omdömet, förmågan att sätta gränser och att bedöma risker.

Låg självkänsla är en betydande faktor. Unga som känner sig värdelösa eller som problembarn kan lättare dras till relationer där de får uppskattning, även om den är falsk och villkorad. De kan internalisera skuld och ha nedsatt uppfattning om sin rätt till respekt och skydd.

Praktiska behov kan också exploateras. Brist på pengar, kläder, en plats att vara på eller tillgång till mobiltelefoner eller sociala medier kan göra att unga blir beroende av någon som erbjuder dessa saker. Exploatörer använder ofta gåvor eller pengar som ett sätt att skapa en känsla av tacksamhetsskyldighet och kontroll.

Institutionella faktorer

Även om HVB-hemmet syftar till att erbjuda en skyddad miljö, kan själva institutionella kontexten i sig bidra till sårbarheten. Gruppboende under reglerad struktur och begränsad autonomi kan förstärka känslor av exkludering eller en önskan om att tillhöra andra sociala sammanhang.

Ungdomarna kan också känna sig utlämnade eller isolerade från omvärlden, vilket gör dem mer mottagliga för kontakter som knyts utanför hemmets väggar, ofta via digitala plattformar. De utnyttjar också ungas bristande kunskap om sina rättigheter, om riskerna med den digitala världen och om hur exploatering faktiskt går till.

Exploateringsprocesser i HVB-miljö

HVB-hemmet är en skyddande plats, en fristad för många unga som av olika anledningar inte kan bo hemma. Men denna miljö, som ska erbjuda trygghet och stabilitet, kan paradoxalt nog också vara en arena där sårbarhet utnyttjas. Ungdomarna som placeras på HVB bär ofta på tidigare trauman, har instabila bakgrunder och en djup längtan efter tillhörighet, kärlek och acceptans.

Dessa faktorer gör dem särskilt utsatta för exploatering. Sexuell exploatering i HVB-miljön är sällan öppen eller våldsam från start. Den börjar oftast subtilt, smygande, och bygger på manipulation och förtroende.

Digital exploatering

En av de mest utmanande arenorna för exploatering idag är den digitala. Ungdomar lever en stor del av sina liv digitalt, på sociala medier, i spelvärldar och chattforum. Det är här personer med onda avsikter, ofta kallade gärningsmän eller förövare, kan närma sig dem under falsk identitet.

De bygger upp en relation över tid, ger uppmärksamhet, validering och vänskap, något som många placerade ungdomar törstar efter. Denna process kan leda till att den unge känner en stark emotionell koppling till förövaren. Förövaren kan sedan manipulera, hota eller utöva påtryckningar för sexuella tjänster, bilder eller möten.

Det är utmanande för personal att få insyn i ungdomarnas digitala interaktioner, särskilt när dessa sker via krypterade plattformar eller i privata forum.

Fysiska exploateringsrelationer

Exploatering sker också i fysiska relationer, ofta maskerad som kärlek eller vänskap. Fenomenet som ibland kallas loverboy-metoden, där äldre, manipulativa människor inleder relationer med sårbara unga flickor eller pojkar med syftet att exploatera dem sexuellt eller ekonomiskt, är en realitet även runt HVB-hem.

Förövaren kan vara en person som rör sig i närområdet, någon från ungdomens tidigare umgänge, eller till och med någon som på ytan verkar vara en vanlig pojkvän eller flickvän. Dessa personer är skickliga på att skapa beroende, ge gåvor, löften om framtid och en känsla av att vara speciell. Samtidigt arbetar de systematiskt för att isolera den unge från HVB-personalen, familjen eller andra stödjande kontakter, vilket gör det svårare för den unge att söka hjälp eller för personalen att upptäcka varningssignalerna.

Äldre kontakter, som inte nödvändigtvis är pojkvänner men kanske utger sig för att vara vänner, mentorer eller hjälpande händer, kan också ha exploaterande avsikter. De kan erbjuda skjuts, pengar, boende eller bara sällskap, men med dolda krav på sexuella motprestationer.

Makt och kontroll

Det centrala att förstå är att exploatering i HVB-miljön ofta handlar om makt och kontroll, inte primärt om fysiskt våld i ett tidigt skede. Förövaren bygger upp en relation baserad på tillit och sårbarhet, där den unge känner sig skyldig, rädd att förlora den kärlek eller uppmärksamhet de får, eller skäms för att berätta.

De tecken som personalen behöver vara uppmärksam på kan vara subtila. Förändringar i utseende eller klädstil, oväntade pengar eller nya ägodelar, en ökad slutenhet kring telefon eller dator, hemliga möten, plötslig oro eller ångest, svårigheter att förklara var man varit eller vad man gjort, eller att den unge drar sig undan personalen kan alla vara viktiga signaler.

Att navigera i detta landskap kräver att personalen är ständigt medveten om riskerna, förstår de olika formerna av exploatering, både digitalt och off-line, och är lyhörd för de ungas beteenden och behov. Det handlar om att se bortom ytan, att inte avfärda en misstänkt relation som ungdomskärlek utan att noggrant överväga om det finns tecken på manipulation eller kontroll.

Varningssignaler att hålla ögonen på

Att identifiera tecken på sexuell exploatering hos unga är en av de mest komplexa men samtidigt mest kritiska uppgifterna för personal inom HVB. Exploatering sker ofta i det dolda, och förövarna är skickliga på att manipulera och kontrollera sina offer. De unga som utsätts känner inte sällan skam, skuld eller rädsla för att berätta, eller så inser de inte ens själva att de är utsatta för något skadligt.

Personalens förmåga att se, lyssna och tolka det som inte sägs, eller det som verkar avvika från det normala, är helt avgörande. Personal är ofta de första som ser varningssignalerna. Det är viktigt att understryka att enskilda tecken sällan utgör bevis. Många av de beteenden och förändringar som kan indikera exploatering kan också vara symptom på andra svårigheter, såsom trauma, psykisk ohälsa, relationsproblem eller andra riskbeteenden.

Det är kombinationen av tecken, deras intensitet och förändringen över tid som bör väcka misstanke och föranleda vidare agerande. Dessa signaler ska ses som röda flaggor som indikerar att något kan vara fel och att personal behöver agera enligt gällande rutiner.

Att identifiera sexuell exploatering kräver vaksamhet och professionell lyhördhet. Enskilda tecken kan ha flera orsaker, men tillsammans och över tid kan de peka på allvarlig utsatthet. Därför bör varje observation, oavsett hur liten den verkar, dokumenteras objektivt och utan dröjsmål. Noggrann dokumentation är grunden för fortsatt bedömning, ingripande och uppfyllande av anmälningsplikten.

Beteendemässiga och emotionella förändringar

Plötsliga, oväntade eller drastiska humörsvängningar från glad till irriterad, arg eller nedstämd utan uppenbar orsak kan vara en första varningssignal. Tillbakadragenhet, isolering från andra boende och personal samt undvikande av sociala aktiviteter är andra tecken som bör uppmärksammas. Ökad oro, ångest, depression eller tecken på posttraumatiskt stressyndrom kan också förekomma.

Sömnsvårigheter eller förändrade sömnmönster kan vara ytterligare indikatorer. Ökad sekretess kring var man är, vem man pratar med eller vad man gör på nätet är också vanligt förekommande. Skolk eller oväntad frånvaro från skolan eller andra planerade aktiviteter, ökat risktagande inklusive användning av droger eller alkohol samt självskadebeteende eller självmordstankar kan förekomma.

Extrem lojalitet eller försvarsinställning gentemot en specifik person eller grupp, särskilt om personen är äldre eller har inflytande, är en annan varningssignal som kräver uppmärksamhet.

Fysiska tecken

Oförklarade skador, blåmärken, skärsår och brännsår, särskilt på områden som bäcken, lår, könsorgan eller analregion, kan vara tecken på sexuell exploatering. Svårigheter att gå eller sitta bekvämt samt plötsliga eller drastiska viktförändringar bör också noteras. Försämrad hygien kan vara en indikator på att något inte står rätt till.

Upprepade könssjukdomar eller oönskad graviditet är tydliga varningssignaler. Att bära kläder som är uppenbart nya eller dyra och inte stämmer överens med ungdomens ekonomi eller livsstil kan också vara en indikation på exploatering.

Sociala relationer och umgänge

Plötsliga nya, intensiva och hemliga relationer, särskilt med äldre personer eller personer utanför den vanliga sociala kretsen, kan vara oroande. Att bryta kontakten med gamla vänner och familj är ett annat tecken. När en person verkar kontrollerad eller styrd av någon annan person, tvekar att fatta egna beslut eller svara på frågor utan att först titta på eller konsultera någon, kan detta tyda på exploatering.

Svårigheter att upprätthålla sunda gränser i relationer är ytterligare en varningssignal som personal bör vara uppmärksam på.

Ekonomi och ägodelar

Plötsligt tillgång till nya, dyra ägodelar som kläder, mobiltelefoner, smycken eller elektronik eller pengar vars ursprung är oklart eller inte stämmer med kända källor kan vara tecken på exploatering. Att ge bort dyra gåvor till andra eller verka orolig för pengar eller ha ekonomiska åtaganden kan också vara indikatorer.

Digital närvaro

Extrem hemlighetsfullhet kring användning av mobiltelefon eller dator är en vanlig varningssignal. Att ha flera mobiltelefoner eller hemliga konton på sociala medier samt att få många samtal eller meddelanden vid udda tider från okända eller hemliga nummer kan tyda på exploatering.

Användning av dejtingappar eller webbplatser som är olämpliga för åldern är ytterligare en indikator.

Yttre omständigheter

Att ofta vara borta från boendet utan tydlig förklaring, ibland bara under kortare perioder, kan vara oroande. Att bli upphämtad eller lämnad av okända personer eller fordon samt att ha besökare som verkar misstänkta, stannar länge eller kommer vid olämpliga tider är andra tecken. Att verka rädd för att vara ensam eller vara på boendet kan också vara en varningssignal.

Personalens roll är inte att vara detektiver, utan att vara uppmärksamma, lyhörda och att skapa en trygg miljö där unga känner att de kan berätta om de vill. Att notera dessa tecken är det första, kritiska steget. Nästa steg är att agera på misstanken, vilket kommer att behandlas mer detaljerat i kommande text.

Varje observation, även om den verkar liten eller oviktig för stunden, kan vara en del av ett större mönster. Personal ska dokumentera sina observationer noggrant och dela dem med kollegor och föreståndare enligt boendets rutiner. Personalens uppmärksamhet kan vara avgörande för att identifiera och stoppa pågående exploatering.

Fysiska varningstecken vid misstanke om exploatering

Fysiska tecken kan vara några av de mest synliga, men också de mest missförstådda, varningssignalerna för sexuell exploatering. För personal på HVB-hem utgör de en viktig del av pusslet vid misstanke, men det är avgörande att förstå deras begränsningar och se dem i sitt sammanhang. Ett enskilt fysiskt tecken är sällan ett bevis i sig, men i kombination med andra observationer kan de förstärka en oro och motivera vidare åtgärder.

Ett av de tydligaste, men också mest allmänt förekommande, fysiska tecknen är oförklarliga skador. Detta kan inkludera blåmärken, skärsår, brännskador eller bett. Det som gör dem potentiellt oroande vid misstanke om exploatering är oftast deras placering, uppkomst eller frekvens. Skador på kroppsdelar som sällan skadas vid vardagliga olyckor bör alltid uppmärksammas.

Lika viktigt är om ungdomens förklaring till skadan är otydlig, motstridig, osannolik eller helt saknas. Återkommande skador, även om de är mindre, som ungdomen verkar vilja dölja eller nedtona, kan också vara en varningssignal. Det är dock viktigt att komma ihåg att unga kan få skador av många anledningar som sport, olyckor, självskadebeteende eller annan form av våld. Sammanhanget är därför avgörande.

Hälsofysiska tecken och förändringar

Utöver direkta skador kan hälsofysiska tecken vara relevanta. Sexuellt överförbara infektioner är en tydlig indikator, liksom en oönskad graviditet. Även om HVB-personal inte ställer medicinska diagnoser, kan de uppmärksamma symtom som ungdomen rapporterar eller observera dennes agerande kring hälsobesök som rör dessa frågor. En plötslig oro för sin sexuella hälsa, eller undvikande av att söka vård trots tydliga symtom, kan också vara tecken.

Förändrat utseende, personlig hygien och klädval kan också ge ledtrådar. En plötslig och oförklarlig viktminskning eller viktökning kan ibland vara kopplat till stress, trauma eller ändrade levnadsvanor till följd av exploatering. En markant försämring av den personliga hygienen, eller motsatsen, en plötslig och ibland överdriven fixering vid utseendet, kan signalera att något inte står rätt till.

Klädval kan också vara relevanta. Om ungdomen plötsligt börjar klä sig på ett sätt som är mycket mer avslöjande eller, tvärtom, mer täckande än tidigare, särskilt om det verkar påtvingat eller inte i linje med hans eller hennes tidigare stil, kan detta vara en indikator. Nya tatueringar eller piercingar, särskilt på ovanliga platser eller

med symbolik som kan kopplas till gäng eller människohandel, är ytterligare en potentiell signal, även om detta kräver noggrannhet i tolkningen för att undvika stigmatisering.

Personalens roll och dokumentation

Som personal är rollen att vara uppmärksamma observatörer, inte utredare. Personal ska inte genomföra kroppsundersökningar eller tvinga fram information. Däremot har personal en skyldighet att notera sina observationer objektivt och noggrant. Dokumentation är kritisk och ska beskriva vad som observerades, när det observerades och eventuella förklaringar som gavs.

Slutsatser eller spekulationer ska undvikas i dokumentationen. Denna information blir sedan en del av det underlag som används vid en eventuell konsultation med handledare, extern expertis eller vid en anmälan till socialtjänsten. Att bygga en relation präglad av tillit är grundläggande eftersom det ökar chansen att ungdomen själv väljer att berätta om vad som hänt. Fysiska tecken är en ingång, men det är ungdomens mående och berättelse som alltid ska stå i centrum.

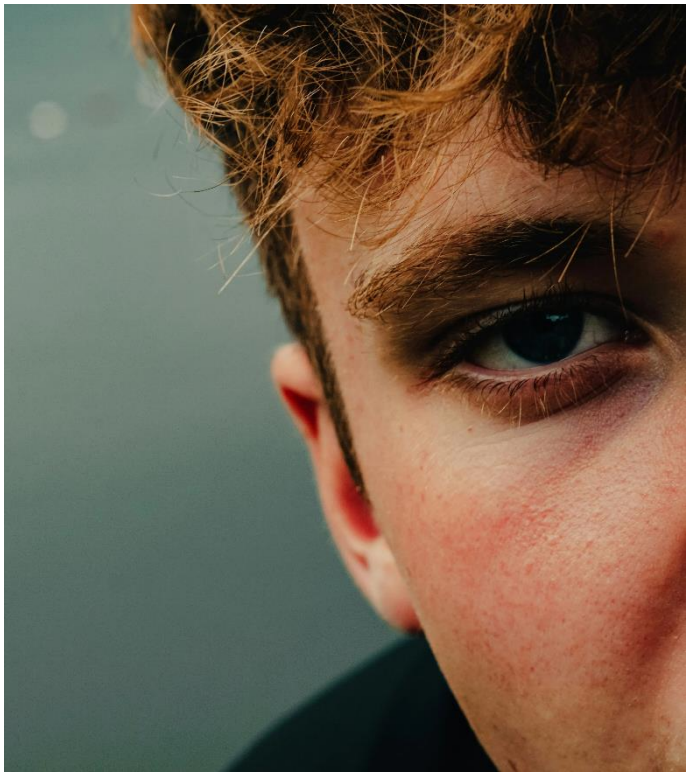

Beteendemässiga tecken

HVB-hemmet är ofta en trygg hamn för unga människor som bär på sår eller befinner sig i utsatta situationer. Som personal bygger man relationer, ser ungdomarna i deras vardag och är ofta de första som kan notera att något inte står rätt till. I arbetet med misstankar om sexuell exploatering är förmågan att observera beteendemässiga förändringar en helt avgörande pusselbit.

Dessa tecken är sällan ensamma utan utgör ofta ett mönster som, när det ses i sitt sammanhang, kan utgöra en tyst larmklocka. Ett av de mest påtagliga varningssignalerna är plötsliga beteendeförändringar. En ungdom som tidigare varit öppen och social kan bli tillbakadragen och irriterad, eller tvärtom, uppvisa en onaturlig upprymdhet. Kanske ändras den unges intressen drastiskt, eller så upphör intresset för aktiviteter som tidigare varit viktiga.

Skolresultaten kan försämras snabbt, sömnmönstren blir oregelbundna, eller den unges utseende och klädstil förändras på ett sätt som inte känns typiskt för åldern eller ungdomen i fråga. Det kan handla om en ny, oväntad fokus på utseendet eller, omvänt, en plötslig apati inför personlig hygien. Dessa förändringar kan vara uttryck för stress, ångest eller rädsla kopplad till en pågående exploatering.

Isolering och social tillbakadragenhet

Isolering är ett annat centralt tecken. Exploatörer arbetar ofta strategiskt för att bryta ner den unges befintliga sociala nätverk. De vill vara den enda viktiga personen i den unges liv. Detta kan visa sig genom att ungdomen drar sig undan från medboende på HVB-hemmet, undviker kontakt med familj eller legala företrädare, eller spenderar orimligt mycket tid ensam på rummet, ofta med telefonen eller datorn.

Ungdomen kanske slutar delta i gemensamma aktiviteter eller måltider och verkar ovillig att dela med sig av vad de gör när de är för sig själva. Oväntad tillgång till pengar eller dyra prylar är ett mer konkret tecken. En ungdom som inte har någon känd inkomstkälla eller som inte får betydande ekonomiskt stöd bör väcka frågor om plötsligt dyker upp med kontanter, nya dyra märkeskläder, den senaste mobiltelefonen eller andra prylar.

När den unge inte kan ge en trovärdig förklaring till varifrån dessa resurser kommer, kan det vara en indikation på att pengarna eller föremålen är betalning för sexuella tjänster eller gåvor från en exploatör. Dessa gåvor används ofta för att skapa beroende och kontroll.

Tidsmönster och digital kommunikation

Sena eller uteblivna ankomster från skola, praktik eller att vara ute på egen hand är också viktiga observationer. Om en ungdom regelbundet kommer för sent utan rimlig förklaring, eller om de uteblir helt från avtalade tider utan att meddela sig, kan det tyda på att de spenderar tid på platser eller med personer som de inte vill att personal ska veta om. Förklaringarna kan vara vaga, motsägelsefulla eller osannolika.

Slutligen är överdriven användning av telefonen eller andra digitala kommunikationsmedel, särskilt när det åtföljs av undvikande beteenden eller oförklarlig stress ett tecken att uppmärksamma.

Ungdomen kan spendera oproportionerligt mycket tid på telefonen, ofta på nätterna. De kan bli mycket stressade eller arga om de inte kan svara omedelbart på samtal eller meddelanden. Att ha flera telefoner eller SIM-kort, att snabbt radera meddelanden eller samtalshistorik, eller att verka ångestfylld efter att ha fått ett meddelande, kan vara tecken på att de står under konstant press och övervakning av en exploatör.

Mobiltelefonen används ofta av exploatörer som ett centralt verktyg för kontroll och kommunikation. Det är viktigt att komma ihåg att inget enskilt tecken i sig är ett definitivt bevis på sexuell exploatering. Ungdomar går igenom många faser, och vissa av dessa beteenden kan ha andra förklaringar, såsom psykisk ohälsa, relationsproblem eller normalt tonårsbeteende. Nyckeln är att se mönster, att notera plötsliga och avvikande förändringar från den unges vanliga beteende, och att se hur olika tecken samverkar.

Personalens uppmärksamhet, kunskap om den unges grundbeteende och observationer är de första, kritiska stegen i att kunna identifiera och agera på misstankar om att en ungdom i omsorgen befinner sig i fara. Dokumentation av dessa observationer är av största vikt och lägger grunden för de nästa stegen i hanteringen av situationen.

Tecken i de ungas miljö och nätverk

Att förstå ungdomens värld, bortom de beteenden man direkt observerar, är avgörande vid misstanke om sexuell exploatering. Exploatering sker sällan i ett vakuum utan utgör en process som ofta involverar manipulation, påtryckningar och utnyttjande inom relationer och nätverk. Utöver de individuella tecknen den unge kan uppvisa, är det därför livsviktigt att som personal på HVB vara uppmärksam på förändringar och mönster i ungdomens miljö och sociala kontakter.

Vem umgås den unge med? Plötsliga nya vänner, särskilt äldre människor som inte har någon naturlig koppling till ungdomens liv såsom skola eller fritidsaktiviteter, utgör en stark varningssignal. Personal bör vara uppmärksam på relationer som verkar vara alltför intensiva på kort tid, eller där den äldre individen uppvisar ett kontrollerande eller överdrivet intresse för den unge. Det kan handla om vuxna som köper presenter, erbjuder pengar, skjutsar runt eller på annat sätt skaffar sig tjänster eller förtroende på ett onaturligt sätt.

Digitala varningssignaler

Den digitala arenan utgör en central del av många ungas liv och tyvärr också en vanlig plattform för exploatörer att etablera kontakt. Ökad skärmtid, särskilt på sena kvällar, hemlighetsfullhet kring mobil eller dator, användande av flera olika konton på sociala medier eller meddelandeappar, och plötsliga kontakter med okända personer digitalt är tecken att reagera på. Personal bör vara särskilt vaksam om den unge verkar ha intensiva, privata konversationer digitalt eller om det dyker upp diskussioner om att träffa digitala kontakter i verkligheten.

Även om det kan vara svårt att övervaka digital kommunikation direkt, kan förändringar i ungdomens digitala beteende indikera att något inte står rätt till i deras digitala nätverk. Personal bör notera om ungdomen blir hemlighetsfull kring dessa kontakter eller verkar stressad över att hålla dem dolda.

Förändringar i rutiner och beteendemönster

Personal bör även observera ungdomens rutiner relaterade till deras nätverk. Förändrade tider då den unge går ut eller kommer hem, oklara förklaringar till var de befunnit sig, eller att de plötsligt prioriterar tid med nya kontakter framför skola, familj eller tidigare fritidsintressen, kan vara oroande. Observeras att ungdomen regelbundet avviker från planerade tider till förmån för enskilda externa kontakter? Verkar dessa personer ha en stor inverkan på ungdomens beslut eller beteende?

Ett annat tecken kan vara plötsliga materiella tillgångar. Har den unge oväntat pengar, nya kläder, elektronik eller andra dyra föremål som inte kan förklaras av sparade fickpengar eller stöd från hemmet? Detta kan vara betalning eller gåvor från en exploatör. Relaterat till detta är också tecken på droganvändning, som ibland introduceras eller uppmuntras av exploatörer för att göra den unge mer beroende eller lättare att kontrollera.

Viktiga varningstecken

Slutligen bör personal vara uppmärksam på hur nätverket påverkar ungdomens relation till personalen på HVB-hemmet eller till eventuella familjehemsföräldrar. Försöker nya kontakter isolera den unge från positiva relationer? Uppmuntrar de till misstro mot personal eller familj? Ett nätverk som utövar kontroll kan leda till att den unge blir mer avvisande, fientlig eller drar sig undan från personalen.

Varningstecken att vara uppmärksam på inkluderar nya, okända personer i ungdomens närhet, hemlighetsfullhet kring sociala kontakter, plötsliga digitala kontakter med okända, oförklarliga pengar eller presenter, förändrade rutiner kopplade till specifika personer, tecken på kontroll eller isolering från trygga kontakter, samt droganvändning kopplad till specifika personer. Personalens roll är ovärderlig och genom att vara uppmärksam på dessa tecken får man en bredare bild av situationen.

Initial oro vid misstanke

Som personal på ett HVB-hem för unga befinner man sig i en unik position. Man bygger relationer, delar vardagen och ser de ungdomar man vårdar på ett sätt som få andra gör. Denna närhet ger en ovärderlig inblick, men också ett stort ansvar. I detta nära arbete uppstår ibland det som brukar kallas magkänslan, den där diffusa känslan av att något inte stämmer, att en oro smyger sig på trots att man inte kan sätta fingret på exakt vad det är.

Det kan handla om en subtil förändring i en ungdoms beteende, en oväntad reaktion, en blick, en känsla av att något döljs. Denna magkänsla är inte en diagnos eller ett bevis, men den utgör en varningssignal. Den bygger ofta på en omedveten analys av tusentals små observationer som hjärnan plockar upp, avvikelser från det normala, små mönster som bryts.

Vikten av att ta magkänslan på allvar

I sammanhang där unga riskerar att utsättas för sexuell exploatering är magkänslan ett av de viktigaste verktygen. Den kan vara det första, livsviktiga tecknet på att något är fel, långt innan det finns konkreta bevis eller tydliga signaler som en anmälan från ungdomen själv, vilket tyvärr är sällsynt vid exploatering. Att vifta bort magkänslan som bara stress eller överdriven oro kan vara farligt.

I värsta fall kan det innebära att man missar de tidiga signalerna på att en ungdom håller på att dras in i eller redan befinner sig i en situation av exploatering. HVB-hemmet är en skyddad miljö, men den är inte hermetiskt tillsluten från omvärlden. Exploatörer är skickliga på att manipulera och utnyttja sårbarheter, och de söker sig ofta till platser där unga i utsatta situationer befinner sig.

Konkreta steg vid magkänsla

Vad gör man då när magkänslan slår till och säger att det här känns inte rätt? Nyckeln är att inte agera impulsivt på känslan, men att ta den på yttersta allvar och agera strukturerat utifrån den. Känslan är inte grund för att dra slutsatser om skuld eller situation, men den är grund för att intensifiera uppmärksamheten och starta en process.

Det absolut första steget när magkänslan säger att något inte stämmer, särskilt om oron rör möjlig sexuell exploatering, är att notera det. Man bör försöka sätta ord på vad det är som skapar känslan. Är det ett specifikt beteende? En ny kontakt ungdomen har? Förändringar i humör, kläder, sömn? Även om det känns vagt, ska

det skrivas ner för sig själv eller i en intern logg enligt verksamhetens rutiner för dokumentation.

Därefter bör man observera vidare, medvetet. När man är medveten om sin oro kan man aktivt börja observera ungdomens omgivning på ett mer strukturerat sätt. Man håller utkik efter fler tecken, men utan att göra ungdomen misstänksam. Slutligen är det viktigt att prata med en kollega eller chef. Magkänslan är viktig, men den blir kraftfullare och säkrare när den delas och jämförs med andras iakttagelser.

Den obligatoriska anmälningsplikten

Som personal vid ett HVB-hem för barn och unga har man en unik och oerhört viktig roll. Man befinner sig nära de unga, bygger relationer och är ofta bland de första som kan upptäcka tecken på att något inte står rätt till. Särskilt när det gäller komplexa och djupt skadliga företeelser som sexuell exploatering. Med denna roll följer ett tungt, men absolut nödvändigt, ansvar som kallas den obligatoriska anmälningsplikten.

Denna lagstadgade skyldighet är en grundpelare i skyddet för barn och unga. Enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) ska personal, inklusive på HVB, genast anmäla till socialnämnden vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa.

Omfattning och innehåll

Det är avgörande att förstå vidden av denna paragraf. Plikten att anmäla inträder vid kännedom eller misstanke. Detta är en vital skillnad. Man behöver inte ha bevis för att barnet far illa eller utsätts för exploatering. Enbart en välgrundad misstanke räcker och är tillräckligt starkt för att man ska vara skyldig att agera.

Vem omfattas då av denna plikt vid ett HVB-hem? Enkelt uttryckt gäller den alla som arbetar där och kommer i kontakt med de unga. Detta inkluderar pedagoger, socialsekreterare, behandlingsassistenter, chefer och även administrativ personal om de skulle få sådan information. Ingen kan ducka för ansvaret genom att hänvisa till en kollega.

Praktiska aspekter av anmälan

Anmälan ska göras till placerande handläggare, socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört eller vistas. Även om HVB-verksamheten har placeringsavtal med en annan kommun, är det ofta socialnämnden i vistelsekommunen som hanterar akuta situationer, men det är viktigt att känna till barnets hemkommun då det är den kommunen som har det yttersta ansvaret för barnet. Anmälan kan göras muntligt, men ska skyndsamt bekräftas skriftligt på socialtjänstens anmälningsblankett.

Tiden är en kritisk faktor vid misstanke om sexuell exploatering. Därför föreskriver lagen att anmälan ska göras omedelbart. Detta innebär i praktiken så snart som möjligt efter att misstanken uppstått. Varje timme kan vara avgörande för ett barn som befinner sig i en utsatt situation. Anmälningsplikten är inte en administrativ börda utan en livlina för de unga.

Vad socialtjänstlagen säger

Socialtjänstlagen utgör den juridiska ramen för socialtjänstens verksamhet och är en grundpelare i det svenska välfärdssystemet. Sedan den 1 juli 2025 gäller en ny socialtjänstlag (2025:400), som ersatt den tidigare lagen från 2001. För personal som arbetar på hem för vård eller boende är kunskap om denna lagstiftning helt avgörande, särskilt när det handlar om att skydda barn och unga från skada, inklusive sexuell exploatering. Lagen fastställer principer och skyldigheter som direkt påverkar det dagliga arbetet och de första steg som måste vidtas vid misstanke.

En central princip i socialtjänstlagen är barnets bästa, vilket innebär att skydd, trygghet och välmående alltid ska sättas främst, särskilt vid misstanke om sexuell exploatering. Att agera snabbt och korrekt är en direkt följd av detta. Den viktigaste paragrafen för personal är 19 kap. 1 §, som innebär skyldighet att genast anmäla till socialnämnden vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa, inklusive vid misstanke om sexuell exploatering.

Anmälningsskyldighetens omfattning

Anmälningsskyldigheten innebär att tröskeln för att anmäla är låg. Det krävs inte fullständig säkerhet eller bevis för att skyldigheten ska föreligga. Det räcker med en misstanke. En misstanke grundad på observationer, uppgifter från barnet eller annan information är tillräcklig för att anmälningsplikten enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) ska inträda. Att tveka eller vänta för att vara säker kan innebära att barnet fortsätter att fara illa.

Lagens formuleringar innebär att skyldighet att anmäla föreligger redan vid misstanke, även om denna inte är bekräftad, till socialtjänsten i den kommun där barnet är folkbokfört eller där barnet vistas. Anmälningsskyldigheten går före eventuell tystnadsplikt eller sekretess som annars kan gälla för personalen. Skyddet för barnet väger tyngre än skyddet för informationen i detta sammanhang.

När socialtjänsten mottar en anmälan om att ett barn misstänks fara illa, har myndigheten enligt socialtjänstlagen en skyldighet att skyndsamt inleda en utredning för att bedöma barnets behov av skydd och stöd. HVB-personal blir en viktig del av denna process genom att dela relevant information och medverka i utredningen. Socialtjänstlagen lägger ansvaret för utredningen och de skyddande åtgärderna på socialtjänsten, men personalens agerande som anmälare och

fortsatta medverkan är avgörande för att socialtjänsten ska kunna fullgöra sitt uppdrag.

När anmälningsplikten aktualiseras

Att arbeta på ett HVB innebär ett stort ansvar, särskilt när det gäller att skydda de barn och unga som vistas där. En av de mest centrala delarna av detta ansvar är den lagstadgade anmälningsplikten, skyldigheten att rapportera till socialtjänsten vid misstanke om att ett barn far illa. I sammanhanget sexuell exploatering är denna skyldighet av avgörande betydelse.

Enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) är personal vid HVB skyldiga att omedelbart anmäla till socialnämnden om de i sitt arbete får kännedom om eller misstänker att ett barn är utsatt. Det krävs inte bevis eller fullständig säkerhet, det räcker med en misstanke. Denna låga tröskel är avsiktlig och syftar till att säkerställa att skyddsinsatser kan inledas i ett tidigt skede, innan situationen förvärras ytterligare.

I praktiken utgörs en misstanke sällan av ett enskilt tydligt tecken. Ofta är det en kombination av iakttagelser eller en diffus oro som väcks av barnets beteende, förändrade rutiner, indirekta uttalanden eller information från omgivningen. Exempel på varningssignaler är plötslig tillbakadragenhet, ökad oro, aggressivitet, sömnsvårigheter och hemlighetsfullhet kring telefonanvändning.

Även fysiska tecken såsom oklara skador, svårigheter att gå eller sitta samt tecken på könssjukdom eller graviditet kan förekomma.

Indikationer som kräver åtgärd

Ekonomiska eller materiella indikationer kan vara tillgång till ovanligt mycket pengar eller föremål som saknar rimlig förklaring. Sociala signaler omfattar kontakter med betydligt äldre personer, oförklarlig frånvaro, eller många samtal från okända nummer vid ovanliga tider.

Barnet kan även uttrycka oro, rädsla eller känslor av tvång. Information kan även komma från tredje part, exempelvis en vän, familjemedlem eller personal vid skola eller fritidsgård. Samtliga dessa signaler ska tas på allvar. Skyldigheten att anmäla inträder i det ögonblick personalen misstänker att ett barn utsätts för fara, oavsett hur vag denna misstanke kan framstå.

Lagstiftningens utformning

Viktigt att komma ihåg är att man inte behöver kunna bevisa sambandet mellan dessa signaler och just sexuell exploatering för att anmälningsplikten ska uppstå. Den professionella oron, misstanken, är tillräcklig. Det är socialtjänstens uppgift att utreda situationen närmare.

Anledningen till att lagen är utformad så här är att sexuell exploatering ofta är en mycket komplex och dold form av utsatthet. Förövare ägnar sig åt uppvaktning, att bygga upp en relation och ett beroende hos offret, vilket gör att barnet kan ha svårt att själv berätta eller förstå vad som händer. Signaler kan vara subtila och lätta att missa om man inte är uppmärksam.

Att agera på misstanke innebär att man tar den oro man känner på allvar. Det är ett skyddsnät för barnet. Hellre en anmälan för mycket, där socialtjänsten utreder och konstaterar att faran inte förelåg, än en anmälan för sent, där barnet drabbats av allvarlig skada. Anmälningsplikten uppstår i det ögonblick man som yrkesverksam får en misstanke om att ett barn eller en ungdom riskerar eller utsätts för sexuell exploatering, oavsett hur diffus misstanken än må vara.

Anmälningsskyldighet

Enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) är bland andra följande yrkesverksamma skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

- Myndigheter och anställda inom socialtjänsten
- De som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga (detta omfattar personal vid HVB)

Skyldigheten gäller redan vid misstanke. Bevis krävs inte.
Anmälningsskyldigheten går före sekretess.

Fullständig lagtext och ytterligare källor finns under *Rekommenderad läsning*.

Hur och vart en orosanmälan görs

När misstanke om sexuell exploatering uppstår, eller då oro väcks kring ett barns eller en ungdoms utsatthet, är det första och viktigaste steget att agera. Personal inom hem för vård eller boende har en lagstadgad skyldighet att genast anmäla sin oro till socialtjänsten.

Syftet är att säkerställa att socialtjänsten får kännedom om situationen och kan bedöma barnets behov av skydd och stöd. Det krävs inte en bekräftad misstanke, det räcker med att det finns en oro för att barnet kan fara illa.

Anmälningsförfarandet

Varje medarbetare har en personlig anmälningsskyldighet. Samtidigt har verksamhetsansvarig chef eller ledning ett ansvar för att orosanmälningar hanteras korrekt inom organisationen. I många HVB-verksamheter finns interna rutiner som innebär att oro först rapporteras till närmaste chef eller kollega för samråd och dokumentation. Detta är ett viktigt led i att hantera situationen internt och tillgodose nödvändigt stöd.

Det är viktigt att understryka att en intern rapport eller diskussion inte ersätter anmälningsskyldigheten till socialtjänsten. Anmälan måste göras skyndsamt, oavsett interna rutiner. Orosanmälan ska riktas till socialtjänsten i den kommun där barnet eller den unge är folkbokförd.

I vissa fall, särskilt om barnet vistas i en annan kommun än där det är folkbokfört och situationen är akut, kan det vara nödvändigt att kontakta socialtjänsten i vistelsekommunen. Vid osäkerhet om vilken kommun som ansvarar bör socialtjänsten i den egna kommunen kontaktas för vägledning. Kommunerna har journummer för akuta situationer, även utanför kontorstid.

Praktiskt genomförande

Processen för orosanmälan följer i regel ett visst mönster. Vid akut oro, där barnet bedöms vara i omedelbar fara, ska socialtjänsten kontaktas utan dröjsmål. Det är viktigt att beskriva situationen samt ange skälen till att den bedöms som akut. Socialtjänsten kan då agera snabbt, exempelvis genom att involvera socialjour eller polis.

En muntlig anmälan via telefon ska alltid följas upp med en skriftlig orosanmälan. De flesta kommuner tillhandahåller särskilda blanketter som kan laddas ner från respektive webbplats eller beställas. Den skriftliga anmälan bör vara så saklig och konkret som möjligt och innehålla barnets personuppgifter, såsom namn, personnummer samt adress eller vistelseort, om dessa är tillgängliga.

Det är av största vikt att beskriva vad som faktiskt observerats och vad som väckt oro. Fokus ska ligga på faktiska iakttagelser, vad som har setts, hörts eller meddelats. Egna tolkningar, slutsatser eller spekulationer bör undvikas. En professionell bedömning av oron kan anges, men ska grundas i observerade omständigheter. Observera att personal med anmälningsskyldighet inte kan vara anonym vid en orosanmälan.

När anmälan inkommit påbörjar socialtjänsten sitt arbete, vilket inleds med en omedelbar skyddsbedömning för att avgöra om en fullständig utredning ska inledas. Den som gjort anmälan får i regel inte information om utredningens fortsatta gång, på grund av gällande sekretessbestämmelser. Själva anmälan utgör dock ett avgörande underlag för att barnet ska kunna få det skydd och stöd som situationen kräver.

All personal har anmälningsplikt

Inom HVB-verksamheten gäller en grundläggande princip där ansvaret att agera vid misstanke om sexuell exploatering åvilar samtliga medarbetare. Skyldigheten omfattar samtliga befattningar oavsett roll, anställningsform eller kontaktgrad med de boende.

Denna breda skyldighet genomsyrar hela verksamheten, från högsta chef till timanställd helgpersonal. Principen utgör ett odelbart ansvar som varje medarbetare bär oavsett tjänstens omfattning eller karaktär.

Personalens omfattning inom HVB-verksamhet

Den breda kategorin "personal" inom ett HVB-hem omfattar fler yrkesgrupper än vad som vanligtvis uppfattas. Det gäller inte enbart behandlingspersonal, pedagoger eller socialsekreterare knutna till verksamheten.

Denna kategori omfattar även fritidsledare, kökspersonal, nattpersonal, administratörer, vaktmästare, städpersonal, praktikanter och vikarier. I princip alla som i sin yrkesutövning kommer i kontakt med barn eller unga omfattas av anmälningsskyldigheten, oavsett kontaktens omfattning eller varaktighet.

Lagen är så bred av flera avgörande skäl. Sexuell exploatering är ofta dold och sker i det fördolda, vilket innebär att signaler kan uppmärksammas av olika kategorier av personal i olika situationer. En person som inte har en direkt behandlande roll kan ibland observera signaler eller beteenden som behandlare i mer strukturerade situationer missar.

Konsekvenser av att inte anmäla

Misstanke om exploatering innebär ett högt ansvar. Agerande krävs enligt lagstiftning, etik och verksamhetens uppdrag. I det ögonblicket står man inför ett vägval, där det ena alternativet är att följa lagstiftning, riktlinjer och yrkesetik genom att agera på misstanken, och det andra är att låta bli. Att inte agera är inte ett neutralt val utan ett val med djupgående och ofta förödande konsekvenser på flera nivåer.

För det första, och allra viktigast, drabbas barnet eller ungdomen själv. De befinner sig redan i en extremt sårbar position, utsatt för en kränkning som bryter mot grundläggande rättigheter och trygghet. När ingen anmälan görs, ignoreras deras signaler om att något är fel. Barnet blir kvar i en farlig situation, där exploateringen kan fortsätta och förvärras utan att någon utomstående vet om det.

Detta kan leda till eskalerande fysisk och psykisk skada, trauma, isolering och svårigheter att senare i livet bearbeta det som hänt. Utan en anmälan uteblir samhällets skydd och stöd genom socialtjänstens insatser, polisutredning, eventuell skyddsplacering eller terapeutisk hjälp. Det innebär att den unge lämnas utan det skydd som samhället har ålagt personalen att tillhandahålla.

Konsekvenser för verksamheten och personalen

Som tidigare nämnts har HVB-verksamheten, och därmed dess personal, en lagstadgad skyldighet att anmäla misstankar om att ett barn far illa till socialtjänsten. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) granskar HVB-verksamheter noggrant. Upptäcks det att misstankar om sexuell exploatering inte har hanterats korrekt, inklusive uteblivna anmälningar, kan det leda till allvarliga sanktioner. IVO kan utfärda förelägganden, viten, och i värsta fall återkalla tillståndet att driva verksamheten.

Underlåtenhet att anmäla får även konsekvenser på individnivå. För en medarbetare som avstår från att agera trots misstanke är det etiska priset högt. Det strider mot grundläggande yrkesetik och mot det förtroende som har anförtrotts den anställde att skydda sårbara personer.

Arbetsgivaren kan betrakta bristande agerande i enlighet med anmälningsplikten som tjänstefel. Beroende på omständigheterna kan detta även medföra rättsliga följder, särskilt vid grov försummelse. I sådana fall kan underlåten anmälan klassificeras som tjänstefel enligt brottsbalkens bestämmelser.

Första samtalet och dokumentation

Om man har möjlighet att tala med ungdomen, görs det i en lugn, trygg och privat miljö. Samtalet ska syfta till att lyssna, bekräfta ungdomens upplevelse och tydliggöra att personalens uppdrag är att skydda och stödja enligt gällande ansvar. Man ska absolut undvika att ställa ledande frågor eller försöka utforska detaljer om vad som hänt. Att försöka utreda kan skada en framtida polisutredning och återtraumatisera ungdomen.

Även innan formell dokumentation i journalen kan man snabbt notera viktiga observationer. Vad sågs eller hördes som väckte misstanken? Har man sett några fysiska tecken på skador eller avvikande beteende? Har ungdomen gjort några spontana uttalanden? Var exakt och objektiv i noteringarna. Datum, tid och plats är avgörande för den fortsatta processen.

Detta utgör ett kritiskt steg man har både rätt och skyldighet att ta. Man ska informera sin närmsta chef eller ansvarig på boendet så fort den akuta situationen är hanterad. Ansvarig chef behöver kopplas in för att ta del av informationen, stötta i processen och se till att boendets rutiner för oro och misstanke om övergrepp följs.

Sätta ungdomen i säkerhet omedelbart

När misstanke om sexuell exploatering uppstår, oavsett om den kommer från ungdomen själv, personalens observation eller information från tredje part, är den absolut första och viktigaste åtgärden att omedelbart sätta ungdomen i säkerhet. Detta är inte en åtgärd som kan vänta på utredning eller verifiering. Misstanke är tillräckligt för att agera.

Personalens agerande i detta skede kan vara helt avgörande för ungdomens skydd. Att sätta ungdomen i säkerhet innebär flera åtgärder som ofta måste genomföras parallellt. Det handlar om att fysiskt avlägsna ungdomen från en omedelbart farlig situation eller miljö, att minska risken för fortsatt kontakt med den som exploaterar och att erbjuda en trygg miljö och emotionellt stöd.

Allt detta måste göras med barnets bästa som absolut ledstjärna och med stor lyhördhet för ungdomens känslor och eventuella trauma. Det är viktigt att ungdomen inte får känna sig isolerad eller bestraffad för något den utsatts för.

Konkreta åtgärder vid misstanke

Personal på HVB är ofta de första som uppfattar signalerna och har ungdomen i sin omedelbara närhet. Rollen är därför kritisk i det inledande skedet. Följande åtgärder behöver vidtas så snart misstanke uppstår.

En snabb bedömning av den omedelbara hotbilden ska genomföras. Personalen behöver bedöma om ungdomen befinner sig i akut fysisk fara just nu och om den misstänkta förövaren befinner sig i närheten eller har omedelbar tillgång till ungdomen. Ju högre den akuta risken bedöms vara, desto snabbare och mer resolut behöver personalen agera.

Fysisk åtskiljning kan behöva genomföras om ungdomen befinner sig i en akut farlig situation. Detta kan innebära att flytta ungdomen till ett annat rum inom boendet, säkerställa att hon eller han inte är ensam eller i extrema fall temporärt flytta ungdomen från boendet i samråd med socialtjänsten. Detta ska göras så tryggt och förklarande som möjligt givet omständigheterna.

Information till ansvariga myndigheter

Personalen ska säkerställa fysisk närvaro och stöd genom att se till att ungdomen inte lämnas ensam om det inte är absolut nödvändigt. En trygg vuxen ska erbjudas att vara med, prata eller bara finnas till hands. Den unge kan vara i chock, rädd eller förvirrad, och personalens lugna men handlingskraftiga närvaro är viktig.

I vissa akuta situationer kan det vara nödvändigt att tillfälligt begränsa ungdomens möjligheter att kommunicera obehindrat, särskilt om det finns risk att den misstänkta förövaren försöker kontakta ungdomen för att tysta ner, manipulera eller hota. Detta är en mycket känslig åtgärd som måste vägas mot ungdomens rättigheter och bör om möjligt göras i samråd med ansvarig chef eller enhetschefen och socialtjänsten.

Följande personer ska informeras omedelbart. Närmaste chef eller ansvarig person behöver veta omedelbart för att kunna stötta personalen, koppla in rätt resurser och se till att rutiner följs. Socialtjänsten i den placerande kommunen ska informeras eftersom de har det yttersta ansvaret för barn och unga och behöver omedelbart informeras om misstanken och de akuta åtgärder som vidtagits. Polisen kan behöva kontaktas beroende på hotbilden och situationens allvar, särskilt om det finns en omedelbar brottsrisk eller om en misstänkt förövare behöver omhändertas.

Dokumentation av åtgärder

En noggrann men snabb dokumentation ska påbörjas omedelbart. Personalen ska anteckna vad som väckte misstanken, vilka akuta åtgärder som vidtogs, vilka som informerades och när. Denna initiala dokumentation är avgörande för socialtjänstens och eventuellt polisens fortsatta arbete.

Fokus i detta skede är personalens observationer och åtgärder relaterade till den akuta säkerheten. Att sätta ungdomen i säkerhet handlar om att agera snabbt med barnets bästa i fokus och att omedelbart koppla in de myndigheter som har mandat och resurser för att hantera situationen långsiktigt.

Personalens snabba reaktion, mod att agera på misstanke och förmåga att skapa en första trygghet är fundamentet i skyddet mot sexuell exploatering. Säkerheten ska sättas först i alla situationer.

Att prata med ungdomen

Det ögonblick då misstanken om sexuell exploatering uppstår är kritiskt. Nästa steg involverar ofta att prata med ungdomen, ett samtal som är avgörande men också fyllt av utmaningar. Detta är inte ett polisförhör utan ett försök att förstå, stötta och framför allt säkerställa ungdomens trygghet.

Det finns sällan en perfekt tidpunkt för samtalet, men vissa situationer är mer gynnsamma än andra. Personalen ska undvika att initiera samtalet i stressade eller kaotiska situationer och istället välja en tidpunkt när ungdomen verkar relativt lugn och när det finns tid, mental närvaro och möjlighet att prata ostört.

Om ungdomen själv tar upp ämnet eller ger signaler är det viktigt att vara beredd att lyssna då, förutsatt att det är säkert och privat. Ibland kan det handla om att öppna dörren genom att erkänna observationer och erbjuda stöd. Personalen ska aldrig agera i panik men inte heller skjuta upp samtalet om det finns en överhängande risk eller om ungdomen signalerar behov.

Skapande av trygg miljö

Det allra viktigaste är att skapa en trygg miljö. Ungdomen kan känna skam, rädsla, skuld eller förvirring. De kan vara lojala mot förövaren eller rädda för konsekvenserna av att berätta. Rummet, attityden och kroppsspråket måste signalera värme, acceptans och säkerhet.

En lugn plats ska skapas där man kan prata i avskildhet utan avbrott. En bekväm soffa eller fåtölj är att föredra framför att sitta mitt emot varandra vid ett bord. Något att dricka kan erbjudas för att skapa en avslappnad atmosfär.

Samtalet ska börjas försiktigt genom att öppna på ett sätt som signalerar omtanke om ungdomens välbefinnande. Fokus ska ligga på hur de mår, vad som observerats utan att vara dömande och den oro som känns för dem.

Principer för samtalet

Aktivt lyssnande är personalens absolut viktigaste uppgift. Personalen ska lyssna mer än de pratar och lyssna på vad som sägs men också på tystnaden, kroppsspråket och det som inte sägs. Bekräftelse att man lyssnar kan ges genom att nicka, humma och upprepa med egna ord vad som uppfattats utan att tolka eller lägga till.

Tålamod är avgörande och pauser ska tillåtas finnas. Oavsett vad ungdomen berättar eller inte berättar ska de känslor som uttrycks eller visas valideras. Personalen behöver inte validera ageranden men väl känslan som uttrycks. Målet med samtalet är att få en bild av situationen ur ungdomens perspektiv, inte att samla bevis eller genomföra en utredning. Det är avgörande att inte ställa ledande frågor eftersom sådana frågor kan pressa ungdomen att svara på ett visst sätt oavsett vad som faktiskt hände och kan skada en framtida utredning.

Efter samtalet

Oavsett hur mycket eller lite ungdomen delar ska samtalet avslutas tryggt. Personalen ska tacka för att ungdomen pratade med dem om de gjorde det och bekräfta att de finns där framöver. Omedelbar dokumentation av det som sagts och observerats ska göras så noggrant och objektivt som möjligt medan tolkningar ska undvikas.

Händelsen och samtalet ska rapporteras till chef och de rutiner som finns för anmälan till socialtjänsten ska följas. Det är viktigt att komma ihåg att detta samtal ofta bara är ett första, nödvändigt men svårt steg på vägen mot hjälp och återhämtning för ungdomen. Personalen ska vara medveten om att uppföljning kommer att krävas och att professionellt stöd kan behövas både för ungdomen och för personalen själva efter sådana svåra situationer.

Informera rätt personer internt

Att misstänka sexuell exploatering utgör en av de svåraste situationer för en medarbetare på ett HVB-hem. Känslan av oro, ansvar och ibland maktlöshet kan vara överväldigande. I detta kritiska skede är agerandet i de allra första skedena avgörande för den unges säkerhet och för hur situationen hanteras vidare.

Innan externa kontakter tas med socialtjänst eller polis finns ett avgörande steg som inte får förbises. Det handlar om att informera rätt personer internt i organisationen. Detta är av stor betydelse av flera skäl. Medarbetaren ska inte bära ansvaret ensam eftersom skyddet av utsatta unga utgör ett gemensamt ansvar. Organisationens etablerade rutiner och processer för misstänkta övergrepp eller exploatering måste snabbt aktiveras. Att informera internt möjliggör dessutom en samordnad och effektiv insats som minskar risken för misstag till följd av ensidigt agerande.

Närmaste chef som första interna kontakt

Närmaste chef utgör alltid den första interna kontakten när en misstanke om sexuell exploatering uppstår. Enhetschefen eller ansvarig chef har det övergripande ansvaret för verksamheten och de boendes säkerhet samt mandat att fatta de initiala besluten om hur situationen ska hanteras, vilka rutiner som ska aktiveras och vem mer som behöver involveras.

Chefen ska ha god kännedom om HVB-hemmets interna rutiner för hantering av misstankar om övergrepp samt om vilka externa kontakter som ska tas med socialtjänst och polis, och i vilken ordning dessa ska ske. Chefen har en central roll i att snabbt mobilisera nödvändiga resurser, oavsett om det gäller att omfördela personal, säkerställa dokumentation eller förbereda organisationen inför externa kontakter. Därtill ska chefen ge stöd i en situation som kan vara mycket påfrestande för berörda medarbetare.

När ansvarig chef informeras bör man vara tydlig men hålla sig initialt till observerade fakta eller vad den unge själv har sagt. Spekulationer och antaganden bör undvikas. Syftet är att larma om en allvarlig situation, inte att leverera en fullständig utredning. Man bör vara beredd att svara på frågor men också vara tydlig med vad som är observationer och vad som eventuellt är magkänsla, även om magkänsla är viktig att lyssna på då det är fakta som primärt initierar formella processer.

Informera kollegor strategiskt och behovsbaserat

Att informera kollegor utgör också en viktig del av den interna processen men måste göras strategiskt. Inte alla kollegor behöver omedelbart känna till alla detaljer i en så känslig situation. Information bör delas enligt behovsprincipen.

De som behöver veta för den unges säkerhet inkluderar kollegor som har direkt omsorg om den unge som misstanken gäller. Dessa behöver informeras om vad som har hänt, vilka eventuella omedelbara säkerhetsåtgärder som satts in och hur bemötandet av den unge ska se ut framöver. De som behöver veta för arbetsmiljöns skull kan inkludera hela arbetsgruppen om det finns misstankar mot någon i personalen eller om situationen skapar en generell otrygghet. Kollegor som ersätter eller avlöser behöver nödvändig information för att kunna upprätthålla den unges säkerhet och följa gällande rutiner.

Informationsdelningen till kollegor bör om möjligt styras och förmedlas av ansvarig chef för att säkerställa att korrekt information sprids och att spekulationer undviks. Det är viktigt att all personal förstår allvaret i situationen och vikten av diskretion och sekretess. Att dela ansvaret och känslorna med betrodda kollegor kan också vara avgörande för det egna välmående efter att ha hanterat en misstanke om sexuell exploatering.

Vad som bör undvikas

I detta första skede är det avgörande att undvika att diskutera misstanken med obehöriga personer som andra boende eller externa vänner, att sprida rykten eller spekulationer, att påbörja en egen utredning, samt att konfrontera den unge eller en eventuell misstänkt förövare på eget initiativ om detta inte är en del av en specifik planerad insats under ledning av ansvarig chef eller externa experter.

Att agera snabbt och korrekt internt utgör grunden för all vidare hantering av en misstanke om sexuell exploatering. Det handlar om att bygga en solid intern förståelse och handlingsberedskap som möjliggör effektiva och trygga steg framåt både juridiskt och praktiskt. Det initiala steget att informera är inte bara en plikt utan en livsviktig handling som initierar skyddsprocessen för en utsatt ungdom.

Begränsning av kontakt med misstänkta och nätverk

När misstanke om sexuell exploatering uppstår är tidsaspekten kritisk. En av de mest akuta och komplexa uppgifterna är att på ett juridiskt korrekt sätt begränsa den unges kontakt med de misstänkta personerna eller nätverken. Denna åtgärd är central för att skydda den unge från fortsatt skada, förhindra att bevis förstörs och för att ge socialtjänsten och polisen arbetsro i en inledande fas.

Det är viktigt att agera snabbt eftersom misstänkta förövare och nätverk ofta har ett starkt grepp om sina offer. De kan använda hot, utpressning, känslomässig manipulation eller locka med materiella ting för att behålla kontrollen. Fortsatt kontakt kan innebära omedelbar fara för den unges fysiska och psykiska hälsa, risk att dras djupare in i exploateringen samt att den unge utsätts för påtryckningar att inte berätta för vuxna eller myndigheter.

Som personal har man inte rätt att på eget bevåg besluta om långtgående frihetsinskränkningar för de placerade ungdomarna. Ett HVB är inte en låst institution och de ungas rättigheter enligt lag, inte minst deras rätt till självbestämmande i enlighet med sin mognad, måste respekteras.

Möjligheten att begränsa en ungdoms kontakter eller rörelsefrihet är strikt reglerad i lag, primärt genom lag med särskilda bestämmelser om vård av unga eller i sällsynta fall specifika beslut enligt socialtjänstlagen, men sådana beslut fattas av socialnämnden eller domstol, inte av HVB-personalen.

Strategier inom det juridiska ramverket

Inom ramen för verksamhetens uppdrag och den befintliga lagstiftningen finns flera strategier. Omedelbar riskbedömning och dokumentation innebär att förstå omfattningen av kontakten och dokumentera allt, såsom vem som kontaktar den unge, hur, när och vilken typ av kommunikation det rör sig om. Denna information är avgörande för socialtjänsten och polisen.

Att bygga relation och föra dialog innebär att försöka skapa en trygg relation med den unge där hen känner sig bekväm att prata om sina kontakter. Man kan på ett lugnt och icke-dömande sätt förklara varför vissa kontakter kan vara farliga och varför det är viktigt att minska dem. Fokus bör ligga på den unges säkerhet och välbefinnande, inte på att förbjuda utifrån regler.

Personalen kan stödja den unge att hantera sin digitala närvaro genom att hjälpa till att blockera nummer, stänga av notiser och vara mindre tillgänglig på sociala medier. Detta är en process som bygger på frivillighet och förtroende. En mer

strukturerad vardag med meningsfulla aktiviteter kan minska möjligheterna och incitamenten för den unge att ha oönskad kontakt. Ökad men anpassad och respektfull tillsyn kan också ge trygghet och en bättre bild av kontakterna.

Omedelbar kontakt med myndigheter

Det viktigaste steget är omedelbar kontakt med socialtjänsten och polisen. Socialtjänsten ska informeras omedelbart om misstanken och behovet av att begränsa kontakten. Det är socialtjänsten som kan initiera en utredning, ansöka om vård enligt LVU, inklusive eventuella inskränkningar i kontakträtten, eller placera den unge i en säkrare miljö. Polisen kan inleda en brottsutredning och vidta skyddsåtgärder kopplade till hotbilden.

Om den misstänkte plötsligt dyker upp vid boendet och försöker ta kontakt är personalens primära uppgift att larma polis och socialtjänst. Man har rätt att avvisa obehöriga från boendet men inte att frihetsberöva någon. Om den unge försöker lämna boendet för att möta en misstänkt förövare och det inte finns ett LVU-beslut som ger personalen rätt att begränsa rörelsefriheten är situationen ytterst komplex och omedelbar kontakt med socialtjänst och polis nödvändig.

Att navigera i detta landskap kräver mod, juridisk medvetenhet, praktisk handlingskraft och ett stort mått av empati för den utsatta unges situation. Det handlar om att göra det yttersta möjliga inom lagens ramar för att skydda samtidigt som man respekterar de rättigheter som gäller och aktivt söker stöd och beslut från de myndigheter som har de nödvändiga befogenheterna.

Initial dokumentation och varför det är kritiskt

Att misstänka att en ungdom på ett HVB-hem kan vara utsatt för sexuell exploatering utgör en av de mest komplexa och känslomässigt påfrestande situationer personalen kan ställas inför. I ett sådant läge, när det finns en överhängande risk för allvarlig skada, är varje steg som tas av yttersta vikt. Initial dokumentation är en nödvändig åtgärd för att säkerställa korrekt hantering, rättssäkerhet och skydd för den unge.

Denna omedelbara dokumentation är avgörande av flera skäl som sträcker sig från lagliga skyldigheter till ungdomens långsiktiga trygghet. Dokumentationen utgör en direkt koppling till HVB-hemmets och personalens lagliga ansvar. Misstankar om sexuell exploatering faller under den starka anmälningsskyldigheten som personal inom socialtjänsten och dess uppdragstagare har.

En strukturerad och noggrann initial dokumentation blir grunden för den anmälan som snarast ska göras till socialtjänsten. Denna dokumentation ger socialtjänsten en tydlig bild av vad misstanken grundar sig på vilket underlättar deras skyndsamma bedömning och eventuella beslut om insatser. Utan dokumentation blir anmälan vag, svår att följa upp och risken är stor att viktig information går förlorad i den initiala chocken och stressen.

Säkra information för framtida utredning

Dokumentationen handlar om att säkra information som kan vara avgörande för en eventuell framtida utredning. När en misstanke uppstår är detaljerna fortfarande färska i minnet, såsom observationer, samtal, specifika tider eller händelser. Dessa detaljer är flyktiga och att omedelbart skriva ner vad som observerats eller sagts på ett neutralt och faktabaserat sätt bevarar informationen innan minnen bleknar eller feltolkningar uppstår.

Denna ögonblicksbild kan visa sig vara ovärderlig för polisens utredning och i en potentiell rättslig process. Att dokumentera bevisar också att HVB agerat ansvarsfullt och korrekt i ett tidigt skede. Dokumentationen skyddar inte bara ungdomen genom att säkra bevis utan även genom att ge en tydlig tidslinje och grund för de insatser som sätts in.

När socialtjänsten kopplas in behöver de veta exakt när misstanken uppstod, vilka tecken som fanns och vilka initiala åtgärder HVB-hemmet redan vidtagit. En korrekt dokumentation möjliggör en snabbare och mer träffsäker bedömning av situationens allvar och ungdomens omedelbara skyddsbehov. Den utgör ett

gemensamt underlag för de aktörer som kan vara involverade, såsom HVB, socialtjänst, polis och andra relevanta myndigheter eller vårdgivare.

Del av kvalitets- och säkerhetsarbete

Initial dokumentation utgör en del av verksamhetens interna kvalitets- och säkerhetsarbete. Det säkerställer att rutiner följs, att personalen agerar enligt gällande riktlinjer och att händelsen hanteras transparent. Det ger också stöd åt personalen genom att tydliggöra vilka steg som tagits och på vilka grunder.

I efterhand kan dokumentationen användas för att utvärdera hanteringen och identifiera eventuella förbättringsområden i verksamhetens rutiner kring sexuell exploatering. Att se initial dokumentation som en börda eller enbart en formalitet i en redan stressad situation vore ett allvarligt misstag. Det är tvärtom en vital inledande åtgärd som lägger grunden för ett ansvarsfullt och effektivt hanterande av en misstanke om sexuell exploatering.

Det utgör det första steget för att säkerställa att den utsatta ungdomen får det skydd och stöd den har rätt till och att rättssystemet får de verktyg som behövs för att agera. En korrekt dokumentation är en investering i trygghet och rättssäkerhet.

Riktlinjer vid misstanke om sexuell exploatering

När misstanken om att en ungdom i HVB-verksamheten utsatts för eller riskerar att utsättas för sexuell exploatering väcks, uppstår naturligt en stark oro och en nästan överväldigande impuls att agera snabbt och kraftfullt. Känslor som ilska, frustration och en djup önskan att skydda kan snabbt uppstå. Just i dessa kritiska ögonblick är det avgörande att behålla lugnet och ha full klarhet i vilka åtgärder som inte är tillåtna, oavsett hur välmenta intentionerna bakom dem kan vara.

Att korsa dessa gränser kan inte bara äventyra en eventuell utredning och rättsprocess, utan framför allt riskera att skada den unge ytterligare eller sätta personalen i fara. Följande riktlinjer presenterar de absoluta förbuden och begränsningar som gäller för HVB-personal i dessa känsliga situationer.

Åtgärder som absolut inte är tillåtna

En av de absolut farligaste fallgroparna är att ta på sig rollen som utredare eller polis. HVB-personalens mandat är att ge vård och stöd, inte att genomföra brottsutredningar. Detta innebär konkret att följande handlingar är strängt otillåtna.

Egen utredning genom förhör utgör ett allvarligt övertramp. Att kalla in någon till ett formellt eller informellt förhör med syfte att få fram sanningen är fel väg att gå. Personal är inte utbildade för att hantera sådana samtal och riskerar att ställa ledande frågor, påverka berättelsen eller pressa den unge på ett sätt som kan vara återtraumatiserande och dessutom ogiltigförklara informationen i en eventuell rättsprocess. Samtal med den unge ska alltid syfta till att ge stöd och lyssna på vad den unge själv vill berätta, utan press eller specifika frågor om händelseförlopp.

Otillåtna genomsökningar och beslag

Att gå igenom boende rum, mobiltelefon, dator eller andra tillhörigheter i syfte att hitta bevis för brott är inte tillåtet utan rättsligt stöd, exempelvis beslut från polis eller socialtjänsten inom ramen för deras mandat. HVB-hem har regler för rumsvård och ordning, men detta är inte samma sak som en brottsutredande genomsökning.

Att beslagta föremål som bevis kan förstöra spår och komplicera den riktiga utredningen. Om misstanken rör en person utanför HVB-hemmet, såsom en förälder, släkting eller annan extern person, är det extremt farligt och kontraproduktivt att själv ta kontakt med eller konfrontera denna person.

Brott mot tystnadsplikt och sekretess

Information om misstankar eller den unges situation är strikt konfidentiell, undantaget anmälningsplikten. Att diskutera fallet med obehöriga, vare sig det är kollegor som inte behöver informationen för sitt arbete, vänner, familj eller andra boende, utgör ett allvarligt brott mot tystnadsplikt och sekretesslagstiftning. Informationen får endast delas med dem som har ett direkt och lagligt behov av den för att skydda den unge, vilket i första hand innebär socialtjänsten genom en anmälan.

Anmälningsplikten är absolut och får inte förhindras eller förhalas. En misstanke, oavsett hur svag den kan kännas initialt, ska omedelbart leda till en anmälan till socialtjänsten. Att vänta och se, samla mer bevis eller hoppas att det löser sig är inte ett alternativ och kan vara förödande för den unges säkerhet.

Personalens begränsade befogenheter

HVB-personalens roll, hur central den än är för de ungas välbefinnande, skiljer sig markant i termer av lagstadgade befogenheter jämfört med polis och socialtjänst, särskilt när det handlar om brottsutredningar och tvångsåtgärder.

Den primära uppgiften är att ge vård, stöd och omsorg. Personal kan och ska agera för att säkerställa omedelbar trygghet inom boendets ramar, till exempel genom att separera ungdomar, begränsa tillgång till platser eller personer inom boendet som bedöms farliga för stunden, eller omhänderta föremål som uppenbart används på ett skadligt sätt inom verksamheten.

Dessa åtgärder bygger på omsorgsansvaret och ansvaret för säkerheten i den dagliga driften, inte på polisiära eller socialtjänstens utredningsbefogenheter. Polisen har helt andra verktyg och deras uppgift är att utreda brott. De har rätt att använda tvångsmedel såsom att förhöra personer under ed, beslagta misstänkta föremål, genomföra husrannsakan samt gripa och anhålla personer misstänkta för brott.

Skillnader i juridiska befogenheter

Socialtjänsten har befogenheter som rör utredning av barns skyddsbehov enligt socialtjänstlagen och LVU. De kan inleda en barnavårdsutredning för att bedöma om barnet behöver skydd eller stödinsatser. Socialtjänsten har rätt att samtala med barnet enskilt, även om barnets vårdnadshavare motsätter sig det.

Om socialtjänstens utredning visar att barnet behöver skydd utanför hemmet och frivilliga insatser inte är möjliga eller tillräckliga, kan socialtjänsten ansöka hos Förvaltningsrätten om tvångsvård enligt LVU. Denna process involverar juridiska bedömningar och beslut av domstol. HVB-personalen har inte mandat att fatta beslut om tvångsvård eller genomföra barnavårdsutredningar på egen hand.

Bevisskydd och korrekt hantering

Misstanke om sexuellt utnyttjande är en av de mest allvarliga situationer personal kan ställas inför på ett HVB. Den primära uppgiften är alltid att skydda och stödja den unge, men medvetenhet kring bevis kan spela en kritisk roll i den efterföljande utredningen.

Bevis kan finnas i många former såsom fysiska föremål, digitala spår, platsen där något skett, och inte minst den egna noggranna dokumentationen. När polisen kopplas in kommer de att inleda en brottsutredning, och deras framgång är ofta beroende av att bevis säkras i ursprungligt skick. Omedvetna handlingar, utförda i all välmening eller av stress, kan irreparabelt skada eller förstöra bevis.

Om en specifik plats misstänks ha betydelse för händelsen ska den spärras av eller undvikas tills myndighet övertar ärendet, för att säkra eventuella spår. Om misstanken är kopplad till en specifik plats, till exempel ett rum, ett badrum eller ett gemensamt utrymme, bör tillträdet dit begränsas om det är säkert och praktiskt möjligt utan att skapa mer trauma eller eskalera situationen för den unge. Det viktigaste är att ingenting flyttas, plockas undan eller städas.

Hantering av föremål och digitala enheter

Kläder, sängkläder, handdukar, personliga föremål och presenter som den boende kan ha fått utgör alla potentiella indikatorer. Dessa föremål bör inte röras om det inte är absolut nödvändigt. Om ett föremål måste flyttas av praktiska skäl, ska det dokumenteras exakt var det låg, hur det såg ut och varför det flyttades.

Mobiltelefoner, surfplattor och datorer är centrala i många exploateringsfall. Om en misstanke rör digital kontakt, utgör enheten i sig ett bevis. Ingenting får raderas på enheten. Om personal behöver hantera enheten för att säkerställa att den unge är trygg för stunden, ska detta göras minimalt och varje steg dokumenteras. Ingen åtkomst ska ske till appar eller filer på digitala enheter som kan påverka bevisvärde. Eventuell nödhantering ska dokumenteras med tid, syfte och exakt åtgärd.

Betydelsen av att invänta myndigheternas beslut

När misstanken om att ett barn utsätts för, eller riskerar att utsättas för, sexuell exploatering uppstår, är det en oerhört svår och känslomässigt laddad situation för all personal. Den naturliga reaktionen är en stark drift att omedelbart ingripa, skydda barnet och ställa den misstänkte till svars. Denna impuls är fullt förståelig och bottnar i en genuin omsorg.

Trots den starka driften att omedelbart agera, är det emellertid av avgörande vikt att man i första hand fokuserar på att göra en korrekt och skyndsam anmälan, samt därefter tålmodigt inväntar socialtjänstens och polisens formella beslut och anvisningar. Att agera på egen hand, utöver att omedelbart säkerställa barnets trygghet inom boendets ramar i den mån det är möjligt och försvarbart, kan allvarligt skada en framtida utredning.

HVB-personal har inte det lagliga mandatet, den polisiära kompetensen eller den juridiska expertisen som krävs för att hantera en brottsutredning. Ett förhastat ingripande kan oavsiktligt varna förövaren, vilket ger denne möjlighet att undanröja bevis eller manipulera barnet ytterligare. Det kan också innebära att viktig bevisning går förlorad genom att personalen utan polisiära rutiner interagerar med brottsplatsen eller relevant material.

Betydelsen av professionell hantering

Felaktiga eller olämpliga frågor ställda till barnet av personal som inte är utbildad i forensiska intervjutekniker kan kontaminera barnets berättelse. Detta kan leda till att barnets vittnesmål underkänns i en framtida rättegång, vilket i värsta fall innebär att förövaren går fri. Syftet med att invänta socialtjänstens och polisens beslut är att säkerställa att ärendet hanteras av de myndigheter som är juridiskt utrustade och utbildade för att genomföra en rättssäker process.

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att utreda barns situation och fatta beslut om skyddsåtgärder enligt socialtjänstlagen. Polisen har ansvaret för att utreda brott enligt rättegångsbalken. När en misstanke om sexuell exploatering uppstår, övergår ärendet från att vara enbart en omsorgsfråga till att bli en komplex juridisk process som involverar både socialtjänsten och polisen.

Dokumentation, uppföljning och säkring av spår

Misstanken om sexuellt utnyttjande utgör en av de mest komplexa och smärtsamma situationer personal inom hem för vård eller boende kan ställas inför. Efter att den initiala misstanken har uppstått och de omedelbara åtgärderna har vidtagits, såsom att säkerställa barnets omedelbara trygghet och informera chef, är nästa kritiska fas att noggrant dokumentera och säkerställa en adekvat uppföljning.

Dessa steg utgör inte bara byråkratiska processer, utan fundamentala delar för att säkra spåren, möjliggöra rättsliga åtgärder om nödvändigt, och framför allt för att trygga barnets fortsatta säkerhet och välbefinnande. Dokumentation och uppföljning är oundgängliga verktyg i arbetet med att skydda de unga i verksamhetens vård.

Betydelsen av noggrann dokumentation

En korrekt och utförlig dokumentation utgör hjärtat i hanteringen av en misstanke om sexuell exploatering. Den tjänar flera avgörande syften som tillsammans bildar grunden för ett professionellt och rättssäkert agerande.

Dokumentationen utgör ofta grunden för socialtjänstens utredning enligt socialtjänstlagen och kan bli en viktig del av underlaget i eventuella brottsutredningar enligt brottsbalken eller ärenden om tvångsvård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den måste vara tillräckligt detaljerad och korrekt för att stå emot granskning från olika instanser.

Dokumentationen ger en tydlig bild av situationen för alla inblandade parter, såsom socialtjänst, polis, åklagare, advokater och domstol, om ärendet går vidare. Utan en pålitlig dokumentation försvåras möjligheten att fatta informerade beslut om barnets behov och säkerhet. Om personal byts ut eller om ärendet flyttas mellan olika instanser, säkerställer dokumentationen att all relevant information finns tillgänglig och att historien inte går förlorad.

Vad som ska dokumenteras

Dokumentationen ska vara faktabaserad, objektiv och detaljerad. Fokus ska ligga på vad som observerats och sagts, inte på tolkningar eller antaganden. Varje dokumentation ska inkludera datum, klockslag och plats för den observerade händelsen, med tydlig angivelse av observatörens identitet.

Namn på barnet eller ungdomen, den misstänkta personen om känd och relevant för observationen, inblandad personal, eventuella andra vittnen eller närvarande

personer ska anges tydligt. Specifika observationer ska beskrivas konkret och detaljerat, exempelvis genom att notera fysiska tecken som rodnad och svullnad, beteenden som att barnet drar sig undan och ser skrämt ut, eller verbala uttryck som höjd röst och specifika uttalanden.

Barnets egna uttalanden ska noteras så exakt som möjligt med användning av citattecken för direkta citat. Det ska framgå om barnet berättade spontant eller om frågor ställdes, och i så fall vilka frågor. Omedelbara steg som vidtogs ska dokumenteras, såsom samtal med barnet för att lugna det, information till närmaste chef med exakt tidpunkt, eller kontakt med socialtjänsten eller polis.

Hur dokumentationen ska genomföras

Dokumentation ska ske omedelbart efter händelsen för att säkerställa noggrannhet. Fördröjning riskerar att förvanska eller förlora centrala detaljer. Dokumentationen ska hålla sig till det som är observerbart och undvika subjektiva bedömningar, känslor, rykten eller antaganden genom användning av ett neutralt språk.

Verksamhetens etablerade system och mallar för dokumentation ska användas för att säkerställa att dokumentationen är lätt att hitta och förstå. All dokumentation ska hanteras med största sekretess och varje anteckning ska tydligt visa vem som har skrivit den och när.

Uppföljning efter dokumentation

Dokumentationen utgör grunden, men uppföljningen säkerställer att misstanken hanteras vidare på korrekt sätt. Enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) har all personal inom hem för vård eller boende anmälningsplikt vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa. Denna anmälan ska göras skyndsamt och dokumentationen ligger till grund för anmälan.

Ansvarig chef ska samordna uppföljningsmöte med berörd personal för gemensam förståelse, fortsatt planering och dokumentation enligt rutin. Hanteringen kräver oftast nära samverkan med socialtjänst och vid behov polis, sjukvård, skola och andra viktiga personer i barnets liv. Dokumentation ska delas enligt sekretessregler för att möta barnets behov helhetsmässigt. Arbetet med säkerhetsplanen ska fortsätta i samråd med socialtjänsten, utifrån kvarstående risker och behov av åtgärder.

Rättslig grund och bevissäkring

Även om det inte är personalens uppgift att samla bevis i juridisk mening, utgör deras observationer och anteckningar ofta de första, mest tidsnära och objektiva beskrivningarna av händelser eller signaler. Dessa kan vara ovärderliga i en senare utredning eftersom de utgör en tidig, oförvanskad beskrivning av händelsen med potentiellt högt bevisvärde.

Korrekt dokumentation utgör ett formellt bevis på att verksamheten agerat i enlighet med gällande regelverk och professionella förpliktelser. Detta utgör ett viktigt ansvarsskydd för både personal och verksamhet. Dokumentationen kan ha högt bevisvärde när den är gjord i anslutning till händelsen, är daterad, signerad och beskriver fakta snarare än tolkningar.

Observationer som ska dokumenteras

Fysiska tecken som skador, blåmärken, förändringar i hygien eller utseende som inte har en naturlig förklaring ska noteras, liksom nyförvärvade dyra föremål eller kläder. Beteendeförändringar såsom plötslig tillbakadragenhet eller aggressivitet, sömnproblem, ökad ångest eller oro, ovilja att prata om vissa saker, hemlighetsfullhet kring mobiltelefon eller dator, samt plötsliga och oförklarliga frånvaro ska dokumenteras.

Sociala förändringar inkluderar nya, plötsliga eller hemliga kontakter, särskilt med äldre personer, ovilja att umgås med tidigare vänner, samt påverkan från okända personer. Digital aktivitet som ovanliga mönster i användning av sociala medier, sena tider digitalt, eller panik vid frågor om digitala kontakter ska observeras och noteras.

Oförklarlig tillgång till pengar eller kostsamma föremål ska dokumenteras med angivelse av tidpunkt, plats och observatörens namn. Dokumentationen ska alltid ange vem som gjorde observationen och hålla sig strikt till fakta utan tolkningar och gissningar.

Dokumentation av samtal

Alla samtal som rör misstanken är viktiga att dokumentera, inklusive samtal med ungdomen, samtal mellan personalen, samtal med chef eller ansvarig, och eventuella samtal med externa parter. När samtal dokumenteras ska namn och roller för alla deltagare anges tillsammans med datum, tid och plats för när samtalet ägde rum.

Vad som sades ska återges så korrekt som möjligt, särskilt uttalanden från ungdomen som kan vara relevanta för misstanken. Direkta citat ska användas om möjligt, eller objektiv sammanfattning. Tonfall, kroppsspråk eller andra omständigheter som kan ge kontext ska noteras utan överdrift eller tolkning.

Ungdomens reaktion på frågor eller information ska dokumenteras eftersom denna information kan vara avgörande för att förstå processen och utvecklingen av situationen. Dokumentation av samtal kan också utgöra viktigt bevismaterial i en eventuell utredning.

Dokumentation av vidtagna åtgärder

När en misstanke uppstår måste åtgärder vidtas och dessa åtgärder måste dokumenteras noggrant. Detta visar att verksamheten agerar på misstanken och följer sina rutiner och gällande lagstiftning, inklusive anmälningsplikten.

Interna diskussioner om när misstanken diskuterades med kollegor eller chef och vilket beslut som fattades ska dokumenteras. Kontakt med ansvarig eller chef ska noteras med uppgift om när och hur chef informerades samt vilka direktiv som gavs.

Samtal med ungdomen om misstanken ska dokumenteras enligt de riktlinjer som beskrivits tidigare. Kontakt med socialtjänsten utgör en av de absolut viktigaste åtgärderna och ska dokumenteras med uppgift om när anmälan eller konsultationen gjordes, vem som kontaktades, hur kontakten skedde och vad som framfördes.

En kopia av den skriftliga anmälan ska sparas om en sådan gjorts. Säkerhetsåtgärder som vidtagits för att skydda ungdomen ska dokumenteras, såsom begränsade utetider, ökad vuxennärvaro, eller säkerställande av trygg digital miljö.

Rutiner för intern rapportering

Att misstänka att ett barn eller en ungdom utsätts för sexuell exploatering väcker starka känslor, osäkerhet och medför ett betydande ansvar. I sådana lägen är det avgörande att veta exakt vilka åtgärder som ska vidtas på ett snabbt och korrekt sätt.

Tydliga, välkända och lättillgängliga interna rutiner för rapportering utgör inte endast en rekommendation utan en nödvändighet och en trygghet för den unge, den rapporterande medarbetaren och hela organisationen. Rutinerna måste vara så pass inarbetade att de fungerar även under påfrestande omständigheter.

Rapporteringsskyldighet

Syftet med de interna rutinerna är att säkerställa att all information som kan indikera att en placerad person utsätts för sexuell exploatering omedelbart når rätt personer inom organisationen. Detta möjliggör en snabb bedömning av situationen och initiering av nödvändiga åtgärder, såsom extern orosanmälan till socialtjänsten eller polisanmälan.

Alla medarbetare, oavsett titel eller anställningsform, som får kännedom om eller får välgrundad misstanke om att en placerad person kan utsättas för sexuell exploatering, har en skyldighet att omedelbart rapportera detta internt. Misstanken kan uppstå genom direkt observation, genom vad den unge själv berättar, genom information från tredje part eller genom subtila tecken i beteende, utseende eller tillgångar som väcker oro.

Rapporteringsprocess

De interna rutinerna måste tydligt specificera hur en medarbetare ska agera när misstanken uppstår. Den första länken i kedjan är oftast närmaste chef eller en särskilt utsedd person med ansvar för dessa frågor, exempelvis en föreståndare eller en placeringsansvarig. Rutinen bör specificera hur rapporteringen ska ske genom muntlig rapport, skriftlig rapport, via digitalt system eller en kombination av dessa metoder.

En muntlig rapport ska alltid följas av en skriftlig, som utgör ett kritiskt och objektivt dokument. Den ska vara faktabaserad och innehålla konkreta observationer, tidpunkt för händelsen samt vilka personer som var närvarande. Tolkningar, spekulationer eller slutsatser ska undvikas, fokus ska ligga på faktiska iakttagelser och information.

Det absolut viktigaste för den rapporterande medarbetaren efter att misstanken uppstått är att inte påbörja en egen utredning. Att ställa ledande frågor till den unge, konfrontera andra personer eller på egen hand försöka samla bevis kan allvarligt skada en eventuell polisutredning och riskerar att traumatisera den unge ytterligare. Medarbetarens roll i detta skede är att observera, dokumentera och rapportera internt enligt gällande rutin.

Ansvarig chefs ansvar och dokumentation

När rapporten har nått ansvarig chef eller ansvarig person träder nästa del av rutinerna in. Ansvarig chef ska omedelbart göra en allvarlighetsbedömning, samla kompletterande uppgifter, och dokumentera beslut om vidare åtgärder, inklusive bedömning av anmälningsskyldighet. Detta inkluderar bedömning av om det föreligger anmälningsskyldighet till socialtjänsten och eventuell polisanmälan.

Dokumentation utgör ryggraden i processen. Utöver den initiala interna rapporten måste all kommunikation kring ärendet, alla bedömningar och alla beslut dokumenteras noggrant i en säker och behörighetsstyrd del av verksamhetens dokumentationssystem. Detta är avgörande för rättssäkerheten, för att kunna följa upp ärendet internt och externt, samt för att ha nödvändigt underlag vid eventuella framtida rättsliga processer.

Interna rutiner handlar också om att skapa en organisationskultur där medarbetare känner sig trygga att rapportera. Att hantera misstankar om sexuell exploatering är psykiskt tungt, och medarbetare behöver känna att de har stöd från ledning och kollegor, och att deras rapportering tas på allvar och leder till handling. Regelbunden utbildning och genomgång av rutinerna är därför inte bara en formalitet utan en vital del i arbetet med att skydda de unga som är placerade inom verksamheten.

Samverkan med socialtjänsten efter anmälan

Anmälan är gjord och ett kritiskt steg har tagits för att uppmärksamma en misstanke om sexuell exploatering. Ansvaret för att initiera en utredning ligger nu hos socialtjänsten. Verksamhetens roll är dock långt ifrån över. Tvärtom kräver perioden efter en anmälan en intensifierad och förtroendefull samverkan med socialtjänsten.

Personalens insikt och dagliga arbete är avgörande för att socialtjänsten ska kunna göra en korrekt bedömning och fatta beslut som ligger i den unges bästa intresse. När socialtjänsten mottagit anmälan görs en omedelbar skyddsbedömning enligt 20 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400). Därefter fattas beslut om att inleda eller inte inleda en utredning (förhandsbedömning) enligt 20 kap. 2 § samma lag.

Informationsutbyte och sekretess

Under den omedelbara skyddsbedömningsfasen, och särskilt om en utredning startas, kommer socialtjänsten att behöva detaljerad information från verksamheten. De är beroende av personalens observationer kring den unges beteende, mående, relationer och eventuella förändringar som noterats både före och efter misstanken uppstod eller anmälan gjordes. Verksamheten ska vara beredd att lämna relevanta uppgifter enligt 19 kap. socialtjänstlagen (2025:400) och 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), i syfte att möjliggöra en korrekt bedömning av skyddsbehov.

Sekretessreglerna är utformade för att skydda individen, men de tillåter informationsutbyte mellan myndigheter när det handlar om att skydda barn och unga, särskilt i utredningar av denna art. Detta regleras bland annat i 19 kap. socialtjänstlagen (2025:400) och 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Verksamheten ska samverka aktivt med socialtjänsten genom att efterfråga deras behov av information, tydliggöra vad som kan delas enligt gällande sekretessbestämmelser och dokumentera detta informationsutbyte.

Stöd till ungdomen

Verksamhetens uppgift är att förbli en trygg och stabil punkt för den unge. Misstanken och utredningen kan vara påfrestande. Även om socialtjänsten leder utredningen, är det personalen som står närmast i vardagen. Det är därför viktigt att erbjuda stöd, upprätthålla rutiner och skapa en miljö där den unge kan känna sig så säker som möjligt.

Socialtjänsten kan vilja tala med den unge, och dessa möten kan ske i verksamheten. Personalens uppgift är att underlätta kontakten, förbereda den unge på ett åldersanpassat sätt och ordna en trygg plats för samtalet. Effektiv samverkan kräver tydlighet och gemensamma överenskommelser om kontaktvägar och informationsutbyte.

Polisanmälan

Misstanke om sexuell exploatering utgör en av de mest krävande situationer som personal inom institutionsvården kan ställas inför. Situationen väcker starka känslor och ett omedelbart behov av att agera. En central del i denna åtgärdskedja är frågan om polisanmälan, vem som gör den, när den ska göras och vilken personalens roll är i detta sammanhang.

Det är viktigt att omedelbart klargöra att det i de flesta fall inte är personalen som direkt gör polisanmälan vid misstanke om brott som riktar sig mot barnet. Den primära skyldigheten för personal inom institutionsvården är anmälningsplikten enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400). Denna lag säger att personal som arbetar med barn och unga är skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Socialtjänstens roll

Misstanke om sexuell exploatering faller utan tvekan under anmälningsplikten. Det första och mest omedelbara steget för personalen är att fullgöra sin anmälningsplikt till socialtjänsten i den kommun där barnet är folkbokfört eller där socialtjänsten som placerat barnet finns. Efter att socialtjänsten mottagit anmälan enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) görs en omedelbar skyddsbedömning enligt 20 kap. 1 § samma lag. Bedömningen avgör om en utredning ska inledas och om en polisanmälan bör göras med stöd av 10 kap. 21-23 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte fyllt 18 år får socialtjänsten, utan hinder av sekretess, lämna uppgift till Polismyndigheten eller åklagare enligt 10 kap. 21 § offentlighets- och sekretesslagen. För sådana brott mot barn krävs inte att brottet når en viss straffskala. För övriga brott gäller enligt 10 kap. 23 § samma lag att uppgift får lämnas om det för brottet är föreskrivet fängelse i lägst ett år. Misstankar om sexuell exploatering handlar ofta om brott som omfattas av dessa bestämmelser, exempelvis grov fridskränkning, människohandel eller våldtäkt mot barn.

Personalens avgörande roll

Även om det formella ansvaret för polisanmälan ofta ligger hos socialtjänsten, är personalens roll helt avgörande för att en polisanmälan överhuvudtaget ska bli aktuell och för att den efterföljande utredningen ska kunna bedrivas effektivt. Personalens underlag utgör ryggraden i processen. Det är personalens observationer, dokumentation och direkta kännedom om barnets situation som ligger till grund för socialtjänstens bedömning och deras beslut att gå vidare till polisen.

Personalens ansvar är att noggrant dokumentera samtliga iakttagelser som väcker misstanke. Dokumentationen ska ange tid, plats och omständigheter för den specifika händelsen eller observationen. Beskrivningen ska vara så specifik som möjligt och innehålla objektiva beskrivningar av beteenden, samtal, fysiska tecken eller andra iakttagelser som väcker misstanke.

Det är absolut nödvändigt att dokumentationen är faktabaserad och objektiv. Slutsatser eller spekulationer ska undvikas. Fokus ska ligga på vad som setts, hörts eller erhållits som konkret information. Denna dokumentation är vad som lämnas över till socialtjänsten när anmälan enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) görs.

Stöd och resurser

Att konfronteras med misstankar om eller vetskap om att ett barn utsätts för sexuell exploatering utgör en av de mest utmanande situationer som kan uppstå inom verksamheten.

Det är naturligt att känna sig överväldigad, osäker på handlingssätt och bära en tung emotionell börda. I dessa kritiska ögonblick är det avgörande att komma ihåg att det finns etablerade system, experter och kollegor som står redo att ge stöd både till personalen och den drabbade ungdomen.

Interna och externa stödfunktioner

Vetskap om tillgängliga hjälpresurser är lika fundamental som kunskap om juridiska ramar och initiala praktiska åtgärder. Den omedelbara och kanske viktigaste resursen återfinns inom den egna organisationen. Närmaste chef och kollegor utgör nyckelpersoner som kan erbjuda råd baserat på interna rutiner, dela erfarenheter och ge emotionellt stöd. Organisationens interna protokoll för hantering av misstankar om övergrepp ska alltid följas, eftersom dessa rutiner är framtagna för att skapa trygg struktur i svåra situationer och säkerställa samordnat och korrekt agerande.

Intern handledning representerar en ovärderlig resurs för bearbetning av känslor och stress som sådana situationer medför. När misstanke uppstår är socialtjänsten den primära och lagstadgade kontakten. Som yrkesverksam person föreligger anmälningsskyldighet enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) vid kännedom eller misstanke om att barn far illa. Detta utgör inte endast en juridisk plikt utan en fundamental skyddsåtgärd för barnet.

Socialtjänsten bär det yttersta ansvaret för att säkerställa barns trygghet och kan initiera utredningar samt skyddsåtgärder. Myndigheten kan ge vägledning i anmälningsprocessen och fortsatta åtgärder. Polisen utgör en annan central extern resurs, särskilt när misstanke om brott föreligger. I akuta situationer där omedelbar fara för barnets liv eller hälsa bedöms föreligga kan det vara nödvändigt att kontakta polisen direkt.

Specialiserade resurser och expertorganisationer

Utöver direkta myndighetskontakter finns flera specialiserade resurser tillgängliga. Polismyndighetens nationella expertfunktion mot sexuell exploatering av barn utgör en expertresurs som kan ge råd och konsultation i komplexa ärenden, även till yrkesverksamma. Funktionen besitter djupgående kunskap om brottsmetoder, digitala spår och gängrelaterad exploatering.

Flera ideella organisationer, såsom Rädda Barnen och Barnens rätt i samhället samt andra organisationer specialiserade på barn och övergrepp, erbjuder stöd. Dessa kan tillhandahålla material, utbildningar och ibland även konsultationsmöjligheter för yrkesverksamma. Deras expertis inom trauma, barnets perspektiv och stödinsatser kan vara mycket värdefull.

Det är av yttersta vikt att personalen själv erhåller stöd för att hantera den stress och de påfrestningar som arbetet med dessa frågor innebär. Att bevittna eller få kännedom om barns lidande kan vara traumatiskt även för yrkesverksamma personer. Det är viktigt att utnyttja möjligheter till handledning, debriefing eller andra former av psykosocialt stöd som arbetsgivaren erbjuder. Att ta hand om sig själv utgör inte egoism utan en förutsättning för att kunna fortsätta utföra kvalitativt arbete och finnas tillgänglig för unga som behöver stöd.

Internt stöd

Hantering av misstanke om att en ungdom inom verksamheten utsätts för sexuell exploatering representerar en tung börda präglad av oro, osäkerhet och enormt ansvar för den unges säkerhet och välfärd. Lyckligtvis behöver ingen bära denna börda ensam.

Internt stöd från chef, kollegor och genom handledning utgör inte bara en resurs utan en livsviktig del av processen och en förutsättning för professionellt och hållbart agerande. Ansvarig chef spelar en central roll som navet i processen. Det är inte medarbetarens individuella ansvar att ensam hantera alla konsekvenser av en misstanke utan ansvarig chefs skyldighet att säkerställa att organisationen agerar korrekt.

Genom att informera ansvarig chef sätts den formella processen igång. Ansvarig chef blir det nav som säkerställer att rätta beslut fattas, att rutiner och handlingsplaner följs samt att anmälningar görs till socialtjänst och eventuellt polis. Ansvarig chef har också övergripande ansvar för att skydda medarbetaren genom att ge tydliga direktiv, avlasta från andra arbetsuppgifter vid behov samt se till att nödvändigt stöd ges för att hantera situationen känslomässigt och professionellt.

Kollegors betydelse som stödresurs

Även om det är ansvarig chefs ansvar att initiera formella åtgärder är stödet från kollegor ovärderligt i det dagliga arbetet. Kollegor finns närmast i situationen och kan fungera som bollplank för att lufta tankar, utgöra extra ögon för att bekräfta eller nyansera observationer samt vara källa till praktisk hjälp. Att dela ansvar och oro med någon som förstår vardagen inom verksamheten kan minska känslan av isolering och ensamhet som misstankar lätt kan medföra.

Samtal med kollegor ger möjlighet att bearbeta starka känslor som kan uppstå såsom oro, ilska, maktlöshet och rädsla. En kollega kan erbjuda lyssnande öra eller bara närvaro när situationen känns övermäktig. De kan också bidra med olika perspektiv baserade på egna erfarenheter. Det är dock viktigt att kollegiala samtal hålls på professionell nivå, fokuserade på situationen och den unges bästa snarare än att utvecklas till skvaller eller spekulationer.

Att upprätthålla en kultur där svåra fall kan diskuteras öppet och professionellt under respekt för tystnadsplikt och sekretess är avgörande. Handledning, oavsett om den är regelbunden eller akut vid behov, erbjuder strukturerat utrymme för

djupare reflektion och bearbetning. I handledning ges möjlighet att med stöd av extern part eller erfaren kollega utforska situationen ur olika vinklar.

Socialtjänstens specialistkompetens

Socialtjänsten utgör kärnan i samhällets skyddsnät för barn och unga. Vid misstanke om sexuell exploatering är det socialtjänsten som har det yttersta ansvaret och den specialistkompetens som krävs för trygg och rättssäker hantering. Samtidigt är personalen i verksamheten ofta först med att uppfatta varningssignaler, bygga relationer och göra initiala anmälningar.

När en utredning inleds tar socialtjänstens expertis vid. Socialsekreterare som arbetar med dessa frågor har särskild kunskap om exploateringens komplexitet, inklusive uppvaktning, människohandel och prostitution. De förstår hur förövare agerar, hur beroenden skapas och vilka sårbarheter som kan öka risken, såsom trauma, psykisk ohälsa eller isolering.

Socialtjänsten har även juridiska befogenheter. En misstanke leder till utredning enligt socialtjänstlagen, där information inhämtas, samtal hålls med den unge och berörda aktörer kontaktas. Socialsekreterare är utbildade i att ställa relevanta frågor utan att orsaka ytterligare skada samt dokumentera på ett rättssäkert sätt. Vid behov kan skyddsåtgärder beslutas enligt lagstiftning, exempelvis enligt LVU.

Polisens arbete vid exploatering

När misstanke om sexuell exploatering uppstår inom ramen för en institution för hem för vård eller boende är det polisen som har det yttersta ansvaret för att utreda brottet och ställa förövaren till svars. För personal vid institutionen är det avgörande att förstå polisens roll, hur en utredning genomförs och hur samarbetet bäst kan bedrivas för att skydda den utsatta ungdomen.

Polisens primära uppgift vid misstanke om sexuell exploatering är flerfasetterad och omfattar utredning av brottet, säkring av bevis, skydd av brottsoffret samt identifiering och gripande av förövare. Inom Polismyndigheten finns ofta specialiserade enheter, som sexualbrottsgrupper eller utredare med särskild kompetens kring barn och brott. Denna specialisering är viktig eftersom dessa brott är komplexa, krävande och kräver särskild förståelse för dynamiken bakom exploatering och trauma.

Efter att en anmälan inkommit påbörjar polisen en förundersökning, oavsett om anmälan gjorts av personal vid boendet, socialtjänst eller annan part. De första stegen är ofta avgörande. En initial riskbedömning görs för att säkerställa att brottsoffret inte befinner sig i omedelbar fara. Därefter planeras utredningen. Polisens arbete präglas av att vara noggrant, rättssäkert och samtidigt skyndsamt, särskilt när barn och unga är inblandade.

Förhör och bevissäkring

Ett av de mest känsliga men samtidigt viktigaste stegen i en utredning om sexuell exploatering är förhöret med brottsoffret. Särskilt när det gäller barn och unga genomförs dessa förhör i regel av särskilt utbildade barnförhörsledare och sker ofta i en trygg och anpassad miljö, exempelvis i en barnanpassad utredningsmiljö enligt Barnahus-modellen.

Konceptet Barnahus samlar polis, socialtjänst, sjukvård och ibland åklagare under samma tak för att minimera antalet möten och intervjuer för barnet och för att säkerställa ett helhetsperspektiv. Förhöret syftar till att få fram information om vad som hänt, men det är lika viktigt att det genomförs på ett sätt som inte traumatiserar barnet på nytt. Förhörsledaren är tränad i att ställa öppna frågor, vara neutral och bygga tillit.

Som personal vid boendet kan man spela en viktig roll i att förbereda ungdomen inför ett sådant förhör och att finnas som stöd efteråt. Det är dock avgörande att inte

själva genomföra utredande förhör innan polisen kopplas in, för att inte riskera att kontaminera bevis eller försvåra den officiella utredningen.

Bevisinhämtning och skyddsarbete

Utöver förhörssamtal med brottsoffret samlar polisen in annan bevisning. Detta kan inkludera digitala spår såsom kommunikation via telefon, sociala medier och chattar, vittnesmål från personer i brottsoffrets närhet, vilket kan inkludera personal vid institutionen, övervakningsfilmer eller eventuella fysiska bevis. Arbetet med digitala spår är ofta centralt vid exploatering, då mycket av kontakten och påtryckningarna kan ske via nätet.

Parallellt med utredningsarbetet arbetar polisen med att skydda brottsoffret. Detta kan innebära att de bedömer behovet av skyddade boenden, kontaktförbud eller andra säkerhetshöjande åtgärder. Polisens skyddsarbete sker i nära samverkan med socialtjänsten och institutionen. Informationen som personal kan lämna om ungdomens situation, beteende, kontakter och oro är ovärderlig för polisens skyddsbedömning.

Samarbetet mellan polis, socialtjänst och boendeinstitutionen är grundläggande vid misstanke om sexuell exploatering. Polisens fokus ligger på brottsutredningen och lagföringen, medan socialtjänstens och institutionens fokus ligger på skydd, vård och stöd för ungdomen. Effektiv informationsdelning inom ramen för gällande lagstiftning, där tystnadsplikt bryts vid misstanke om brott som barn far illa av, är avgörande för att alla aktörer ska ha en komplett bild och kunna agera samordnat. Att kontakta polisen är ett avgörande första steg när misstanke om sexuell exploatering uppstår. Genom att göra en korrekt anmälan och sedan samarbeta med polisen bidrar personalen aktivt till att ungdomen får upprättelse och att förövaren kan ställas till svars.

Ideella organisationer och expertcenter

Att hantera misstankar om sexuell exploatering inom en verksamhet för hem för vård eller boende är en av de mest komplexa och känsliga uppgifterna personalen ställs inför. Det kräver inte bara kunskap om identifiering och anmälningsplikt, utan också en djup förståelse för traumaperspektiv, bemötande och de juridiska processer som kan följa.

Ingen enskild aktör sitter på all kunskap eller alla nödvändiga resurser. Därför är kännedom om och samverkan med externa resurser, särskilt ideella organisationer och nationella expertcenter, ovärderligt för att säkerställa bästa möjliga stöd för ungdomen och för att avlasta och vägleda personalen.

Ideella organisationer spelar en avgörande roll i arbetet mot sexuell exploatering. De är ofta snabbrörliga och flexibla på ett sätt som offentliga verksamheter ibland har svårare att vara. Många av dessa organisationer har byggt upp en djup expertis genom direkt arbete med utsatta unga och vuxna.

Stöd och kunskapsresurser

Expertcenter kan erbjuda stöd direkt till unga som drabbats av eller riskerar att utsättas för exploatering genom samtalsstöd, krissupport, hjälp med praktiska frågor eller stöd vid kontakt med myndigheter. Men de fungerar också som kunskapsresurser och stöd för personal inom institutionerna. De kan erbjuda konsultation vid enskilda ärenden, ge råd om bemötande, informera om specifika former av exploatering eller hjälpa till att lotsa ungdomen vidare till rätt typ av långsiktigt stöd som kanske inte finns inom boendet eller kommunen.

Många ideella organisationer har specialiserat sig på exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck, sexuell exploatering av barn eller trafficking, vilket gör deras expertis särskilt värdefull i komplexa fall. Nationella expertcenter och resurscentra har ofta ett bredare, mer systemorienterat uppdrag. Dessa center, varav flera har statliga uppdrag, fungerar som nav för kunskapsspridning, forskning och policyutveckling inom sina respektive områden.

Deras huvudsakliga roll är att samla och sprida den senaste kunskapen, bedriva eller initiera forskning samt att stödja myndigheter, professionella och allmänhet med expertis och information. För personal vid boendeinstitutioner kan dessa center vara en primär källa för fördjupad information om trender inom sexuell exploatering, gällande lagstiftning, bästa metoder för identifiering och bemötande samt utbildningsmaterial.

Praktisk tillämpning av externa resurser

Att veta när och hur man ska vända sig till dessa resurser är viktigt. Man bör inte tveka att kontakta en relevant organisation eller ett resurscentrum redan vid tidiga misstankar eller osäkerhet. De kan fungera som ett bollplank, ge råd kring sekretess och anmälningsplikt i en specifik situation eller hur man bäst inleder ett samtal med ungdomen på ett traumamedvetet sätt.

Det är viktigt att använda dem för att fortbilda personal proaktivt, inte bara när en akut situation uppstår. Att känna till vilka resurser som finns tillgängliga innan behovet uppstår gör att man kan agera snabbare och mer informerat när det väl gäller. Genom att aktivt använda dessa externa resurser kan institutionen stärka sin förmåga att identifiera, bemöta och förebygga sexuell exploatering.

Detta ökar inte bara chanserna att agera på ett korrekt och adekvat sätt utifrån rådande kunskapsläge, utan minskar också risken för att personal känner sig överväldigad eller ensam i mycket svåra och påfrestande situationer. Samverkan leder till bättre stöd för de unga och en tryggare arbetsmiljö för personalen. Dessa organisationer och center är ovärderliga partners i det komplexa arbetet mot sexuell exploatering.

Brottsofferinriktat stöd för ungdomen

I dessa kritiska ögonblick är personalens förmåga att ge ett adekvat och empatiskt stöd avgörande för ungdomens trygghet, tillit och möjlighet till framtida bearbetning. Stödet behöver ha ett starkt viktimologiskt perspektiv, det vill säga det måste utgå från förståelsen för hur brottet och ungdomens utsatthet har påverkat och formar deras upplevelse, behov och reaktioner.

Sexuell exploatering är inte en isolerad händelse utan en process som ofta involverar manipulativa strategier, maktobalans och kontroll från förövarens sida. Detta skapar djupa sår som går långt bortom den fysiska eller sexuella dimensionen. De unga kan känna skuld, skam, förvirring, rädsla och en djup misstro mot vuxna och auktoritetspersoner, särskilt om exploatören varit någon i deras närhet.

Traumamedvetet bemötande

De kan ha internaliserat förövarens kontroll och hot, vilket gör att de kan vara ovilliga att prata, försvara förövaren eller till och med förneka att något hänt. Ett viktimologiskt baserat stöd erkänner dessa komplexa reaktioner som normala svar på en extremt onormal situation. Det handlar om att möta ungdomen med tålamod, förståelse och en ovillkorlig tro på deras upplevelse, oavsett hur den uttrycks.

Grundläggande principer för stödet innefattar att skapa trygghet där ungdomens omedelbara säkerhet, både fysisk och emotionell, måste vara högsta prioritet. Detta innebär att minimera risker, men också att skapa en förutsägbar och lugn miljö där ungdomen känner sig säker att vara sig själv. Tillit byggs långsamt, särskilt med unga som utsatts för svek, och kräver ett bemötande som är konsekvent, ärligt och respektfullt.

Det är avgörande att ungdomen aldrig känner sig skuldbelagd för det som hänt genom att personalen förmedlar att ansvaret alltid ligger hos förövaren. Exploatering handlar om att ta makt från ungdomen, och stödet bör syfta till att ge makten tillbaka genom att låta ungdomen vara delaktig i beslut som rör dem i den mån det är möjligt och lämpligt.

Praktiskt stöd och dokumentation

För personal innebär detta att vara närvarande, lyhörd och flexibel. Stödet är inte en engångsinsats utan en process som kan innebära att sitta tyst med ungdomen, hjälpa till med vardagliga rutiner som skapar normalitet, erbjuda distraktioner eller helt enkelt finnas tillgänglig. Att dokumentera iakttagelser noggrant är viktigt för eventuella framtida insatser, men fokus i det direkta mötet ska vara på ungdomens välbefinnande och känsla av trygghet.

Viktimologiskt stöd handlar om att se hela människan bakom utsattheten. Det är att erbjuda en stabil bas när marken skakar, att vara en fyrbåk i mörkret och att förmedla hopp om att helande och återhämtning är möjligt. Genom att tillämpa dessa principer kan personalen spela en avgörande roll i att bryta isoleringen, minska skammen och påbörja resan mot trygghet och läkning för ungdomen.

Detta är det första, kritiska steget i en längre process som kan innefatta juridiska åtgärder och långsiktigt terapeutiskt stöd. Utan denna grund av trygghet och tillit blir de efterföljande stegen betydligt svårare att genomföra framgångsrikt. Personalens egen trygghet i sin roll och tillgång till handledning är därför också en vital del av det viktimologiska stödet, för att de ska kunna orka bära och möta de ungas svåra upplevelser.

Checklistor och flödesscheman

När misstanke om sexuellt utnyttjande uppstår och varje sekund känns avgörande, är det naturligt att känna sig överväldigad av alla aspekter som kräver uppmärksamhet. Juridiska krav, barnets eller ungdomens säkerhet, dokumentation, rapportering och samverkan med andra aktörer måste alla beaktas samtidigt.

I stunder av osäkerhet och hög stress blir tydliga, lättanvända verktyg ovärderliga resurser. Checklistor och flödesscheman är praktiska verktyg som säkerställer att samtliga nödvändiga åtgärder vidtas utan att moment förbises. Dessa verktyg skapar en brygga mellan juridiken och den akuta praktiken.

Varför checklistor och flödesscheman

Checklistor och flödesscheman erbjuder struktur och klarhet genom att bryta ner komplexa processer i hanterbara steg. Istället för en diffus känsla av osäkerhet ger de en konkret lista eller en tydlig väg framåt. Genom att ha en visuell eller stegvis guide minskar de den kognitiva belastningen i en redan stressig situation, vilket innebär att personalen inte behöver hålla all information i huvudet.

Dessa verktyg bidrar till att personalen agerar enhetligt, oavsett vem som är i tjänst när misstanken uppstår. Detta är viktigt både för kvaliteten på insatsen och för rättssäkerheten. Genom att följa en utarbetad checklista eller ett flödesschema som baseras på gällande lagstiftning och rutiner, minskar risken att viktiga juridiska krav åsidosätts.

Verktygen fungerar som ett bevis på att verksamheten har agerat enligt sina riktlinjer och blir också värdefulla underlag för att reflektera över gjorda insatser och för att utbilda ny personal.

Checklistan som minnesbank i praktiken

En checklista fokuserar på vad som behöver göras eller kontrolleras. Vid misstanke om sexuell exploatering kan en checklista omfatta områden som initial observation med datum, tid och plats, vilka personer som var närvarande samt vad som observerades eller rapporterades. Barnets eller ungdomens akuta säkerhet bedöms genom att utvärdera om hon eller han befinner sig i omedelbar fara och om fysiskt skydd behövs.

Det första samtalet och bemötandet kräver överväganden kring hur ungdomen ska bemötas, vad som är viktigt att inte säga eller göra, samt säkerställande av en trygg miljö. Dokumentationsansvar omfattar vem som dokumenterar, vad som

dokumenteras samt hur detta sker enligt verksamhetens fastställda mallar. Rapportering innefattar information om vem som ska informeras internt, när socialtjänsten kontaktas och när samt hur polis kontaktas vid behov.

En välutformad checklista säkerställer att personalen metodiskt går igenom de nödvändigaste stegen, oavsett hur chockad eller stressad situationen känns. Den minskar risken för att förbise en livsviktig kontakt eller en kritisk fråga.

Flödesschemat som karta över vägen framåt

Ett flödesschema visar hur processen går till, med olika vägval beroende på situationen. Det guidar visuellt genom de olika stegen och beslutsfattandena. Ett flödesschema för misstänkt sexuell exploatering kan illustrera startpunkten när misstanke uppstår eller information mottas.

Det första steget utgörs av en akut säkerhetsbedömning för att fastställa om det föreligger omedelbar fara. Vid omedelbar fara leder processen till omedelbar kontakt med polis eller socialtjänst, säkerställande av fysiskt skydd och dokumentation. Vid stark misstanke utan omedelbar fara följer intern konsultation, närmare bedömning av informationen, dokumentation, kontakt med socialtjänsten enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400), fortsatt säkerhetsarbete och uppföljning.

Inom processen inkluderas eventuella återkopplingar från socialtjänsten och nästa steg baserat på den informationen. Flödesschemat hjälper till att navigera de komplexa situationerna där olika scenarier kräver olika ageranden och ger en överblick över hela kedjan från initial misstanke till uppföljning och dokumentation.

Flödesschema

1. Misstanke uppstår
2. Dokumentera och säkra ungdomens skydd
3. Informera närmaste chef
4. Gör orosanmälan till socialtjänsten
5. Överväg polisanmälan vid brottsmisstanke
6. Fortsätt dokumentation, intern rapportering och samverkan
7. Erbjud stöd till ungdomen och planera uppföljning

Att använda verktygen

Dessa verktyg är mest effektiva när de är integrerade i det dagliga arbetet och utbildningsinsatserna. De bör vara tillgängliga och lätta att hitta, både digitalt och eventuellt som fysiska kopior på strategiska platser. Regelbunden träning genom övningsscenarion gör att personalen blir bekväm med att använda dem under stress.

Verktygen ska regelbundet uppdateras för att säkerställa att de speglar aktuella lagar, rutiner och bästa praxis. De används som underlag i teamdiskussioner efter en händelse för att reflektera över processen. Checklistor och flödesscheman ska tillämpas för att säkerställa att samtliga steg vidtas i enlighet med lagstiftning, rutiner och säkerhetskrav.

Genom att integrera dessa verktyg i HVB-hemmets rutiner stärks inte bara förmågan att hantera misstänkt sexuell exploatering, utan det skapas också en tryggare och säkrare miljö för de barn och unga som verksamheten ska skydda.

Professionellt och respektfullt språk

All dokumentation som gjorts kan komma att läsas av många olika personer, inklusive socialtjänsten, polis, domstol och i vissa fall barnet eller ungdomen själv i framtiden. Använd ett neutralt, professionellt och respektfullt språk.

Undvik slang, dömande formuleringar eller känslomässiga uttryck. Formulera dokumentationen med objektivitet och saklighet för att garantera dess rättsliga hållbarhet och funktion som beslutsunderlag.

Inkludera ungdomens egen röst

Om barnet eller ungdomen har uttryckt sig eller berättat något, sträva efter att få med deras egna ord eller perspektiv. Hur beskriver de situationen? Hur känner de sig? Att inkludera barnets egna formuleringar i dokumentationen är en grundläggande princip för att respektera barnets rätt att bli hörd enligt artikel 12 i Barnkonventionen.

Detta respekterar barnets rätt att bli hörd och ger viktiga insikter om deras upplevelse av situationen. Använd direkta citat när det är möjligt och lämpligt.

Notera vidtagna åtgärder

Vad gjordes omedelbart efter att misstanken uppstod eller informationen framkom? Notera interna diskussioner, kontakt med chef eller föreståndare, interna riskbedömningar eller andra åtgärder som vidtogs inom HVB-hemmet till följd av informationen.

Detta visar på handlingskraft och att situationen hanterades skyndsamt och professionellt. Det ger även en tydlig bild av den omedelbara responsen på situationen.

Säkerställ säker hantering

All dokumentation som rör misstankar om sexuell exploatering är ytterst känslig. Se till att den hanteras enligt gällande rutiner för informationssäkerhet och sekretess.

Vem har tillgång till informationen? Var lagras den? Dessa frågor måste vara klargjorda för att skydda barnets integritet och säkerställa att informationen inte missbrukas.

Helhetsperspektiv med fokuserat innehåll

Dokumentationen bör ge en relevant bild av situationen och eventuell historik, men undvik att fylla den med irrelevant information. Fokusera på det som är kopplat till misstanken och barnets eller ungdomens säkerhet och välmående i den specifika situationen.

Att följa denna checklista är inte bara en fråga om att uppfylla formella krav. Det handlar om att skapa en klar, pålitlig och användbar dokumentation som kan tjäna som grund för adekvata insatser, rättsliga processer och framför allt att skydda och hjälpa barnet eller ungdomen att komma i säkerhet och få det stöd de behöver. Varje noggrant dokumenterad observation kan vara en pusselbit som leder till den hjälp som krävs.

Externt samarbete och aktörer

Externt samarbete är lika avgörande som det interna. Polisen, socialtjänsten, sjukvården, BUP och specialiserade kvinno- eller ungdomsjourer har alla olika och kompletterande roller. Socialtjänsten är ytterst ansvarig och utgör den primära rapportmottagaren, de har befogenhet att initiera utredningar och besluta om insatser. Polisen besitter den polisiära utredningskompetensen och kan säkra bevis samt lagföra förövare.

Sjukvården kan erbjuda medicinsk och psykologisk hjälp, medan specialistorganisationer besitter ovärderlig kunskap om exploateringens dynamik och stöd till utsatta. Kunskap om externa aktörers uppdrag och kompetensområden utgör grunden för en fungerande samverkan. Genom att fastställa kontaktvägar och rutiner i förväg stärks insatsernas effektivitet och de ungas rätt till skydd. Det handlar om att bygga nätverk och förtroende innan krisen uppstår.

Arbetet med att skydda unga från sexuell exploatering är krävande, både mentalt och känslomässigt. Personal möter mänskligt lidande, komplexa situationer och ibland frustration över tröga processer. Det är viktigt att erkänna de känslor som kan uppstå, såsom oro, ilska, sorg och ibland en känsla av otillräcklighet. Att ha tillgång till professionell handledning och att prioritera egen återhämtning utgör inte en lyx utan en nödvändighet för att kunna fortsätta utföra det livsviktiga arbetet.

Sammanfattning av de viktigaste punkterna

Arbetet på ett HVB-hem är både krävande och betydelsefullt. Att möta unga i svåra livssituationer ställer höga krav på vaksamhet, kunskap och handlingskraft. När misstanke om sexuell exploatering uppstår ställs dessa krav på sin spets. Denna framställning har syftat till att rusta personalen med den kunskap och de verktyg som är oundgängliga i ett sådant läge, genom att belysa både de juridiska ramarna och de praktiska stegen.

Kärnan i ansvaret ligger i att prioritera den unges trygghet och välmående. Unga som riskerar eller redan utsätts för sexuell exploatering befinner sig i en extremt sårbar position. De kan vara rädda, skamsna, manipulerade eller till och med hotade att inte berätta. Uppgiften börjar med att skapa en trygg miljö där unga känner sig sedda och, om möjligt, modiga nog att anförtro sig.

Praktiska steg och juridiska krav

Det första praktiska steget är att vara vaksam och känna till de tecken och signaler som kan tyda på sexuell exploatering. Dessa kan vara subtila och skifta från person till person, men handlar ofta om plötsliga förändringar i beteende, nya och oförklarliga materiella tillgångar, hemlighetsmakeri kring kontakter eller internetanvändning, sena eller uteblivna ankomster, eller tecken på fysiskt eller psykiskt illamående. Observationen utgör en kritisk pusselbit.

När en misstanke väl uppstår, oavsett om den är stark eller diffus, är det absolut centrala juridiska kravet anmälningsskyldigheten till socialtjänsten. Denna skyldighet är ovillkorlig och ska fullgöras omedelbart vid kännedom eller stark misstanke om att ett barn far illa. Anmälningsskyldigheten bryter sekretessen, den unges rätt till skydd går före tystnadsplikten. Anmälan ska göras till socialtjänsten i den kommun där barnet är folkbokfört eller där ungdomen vistas.

Det är socialtjänstens ansvar att utreda situationen, rollen för HVB-personalen är inte att genomföra en egen utredning. Parallellt med anmälan är robust dokumentation avgörande. Noggrant antecknande av observationer, tidpunkter, vilka åtgärder som vidtagits samt vem som informerats internt är viktigt både för socialtjänstens fortsatta arbete och som stöd för den egna professionella hanteringen av ärendet.

Bemötande och samverkan

Att hantera situationen gentemot den unge kräver stor lyhördhet och varsamhet. Om det behövs att tala med den unge, fokusera på att lyssna, bekräfta och förmedla trygghet samt information om att personalen finns där för att hjälpa. Ledande frågor bör undvikas och skuld eller ansvar ska inte läggas på den unge. De interna rutinerna för hur sådana samtal ska hanteras ska alltid följas.

Samverkan utgör nyckeln. Utöver socialtjänsten och potentiellt polis är det vitalt att följa interna rutiner och informera närmaste chef eller annan utsedd person. Att ha tydliga interna handlingsplaner på HVB-hemmet underlättar i skarpa lägen och säkerställer att alla agerar samordnat och korrekt.

Slutligen, arbeta aldrig ensam med dessa tunga frågor. Stöd från kollegor, handledare och ledning ska sökas. Sexuell exploatering utgör ett komplext och traumatiskt område, och det är avgörande att personalen får det stöd som behövs för att orka och kunna agera professionellt över tid.

Uppmaning till mod och handlingskraft

Att arbeta på HVB innebär att axla ett stort ansvar. Det handlar om att skapa en trygg miljö, erbjuda stöd och vara en stabil punkt i unga människors liv, ofta människor som redan bär på svåra erfarenheter. I denna vardag, präglad av omsorg och engagemang, ställs personalen ibland inför det absolut svåraste. Det handlar om misstankar om att de som ska skyddas utsätts för det värsta tänkbara, sexuell exploatering.

En sådan misstanke är tung att bära. Den kan vara diffus, gnagande eller plötsligt överväldigande tydlig. Oavsett form väcker den starka känslor och en myriad av frågor. Osäkerhet utgör en naturlig reaktion. Tänk om bedömningen är felaktig? Tänk om signaler misstolkas? Tänk om den redan sköra relationen till den unge skadas, eller onödigt kaos skapas för alla inblandade? Det är mänskligt att känna sig osäker, rädd för att göra fel, rädd för konsekvenserna av att agera.

Det är just i detta svåra landskap av tvivel och osäkerhet som modet prövas. Mod utgör inte frånvaron av rädsla utan förmågan att agera trots rädslan. Det innebär att stå stadigt i sin professionella roll, trots att situationen känns djupt personlig och skakande. Det handlar om att prioritera den unges potentiella utsatthet högre än sin egen rädsla för att missta sig eller möta motstånd.

Professionellt ansvar och handling

Här måste klarhet råda. Att inte agera vid en välgrundad misstanke innebär att svika det förtroende och det ansvar som erhållits. Underlåtenhet att agera vid misstanke kan leda till att skyddsinsatser uteblir och att risken för fortsatt utsatthet kvarstår. Den tystnad som uppstår när handlingskraft saknas blir ett skydd för förövaren och ett svek mot den som behöver skydd som mest.

En misstanke utgör inte en dom utan en signal. En varningsflagga som kräver uppmärksamhet, utredning och professionellt agerande. Det handlar om att följa upp magkänslor, observerade signaler och oroväckande beteenden. Det handlar om att ta nästa steg, det svåra men nödvändiga steget, för att klarlägga situationen.

Som yrkesverksamma på HVB utgör personalen nyckelpersoner i skyddet av barn och unga. De är ofta de första som ser, hör eller känner att något inte stämmer. Skyldigheten att agera vid misstanke om att ett barn far illa, inklusive misstankar om sexuell exploatering, utgör inte bara en juridisk plikt utan en moralisk nödvändighet och grunden för uppdraget.

Konkreta steg mot trygghet

Osäkerhet får inte lamslå. Rädslan för att göra fel får inte hindra från att göra något. Det första steget är ofta det svåraste men också det absolut viktigaste. Att dokumentera, att rådgöra med kollegor, att kontakta rätt instanser utgör konkreta handlingar som bryter tystnaden och sätter igång den process som kan leda till skydd och upprättelse.

Detta material är framtaget för att ge kunskapen och verktygen att våga ta dessa steg. Det syftar till att rusta personalen, inte bara med juridiska ramar och praktiska rutiner, utan också med tryggheten i att veta hur man ska gå vidare när misstanken uppstår.

Handlingskraften kan vara den avgörande skillnaden mellan fortsatt mörker och en möjlighet till trygghet och upprättelse för en ung människa. Det kräver mod att agera, men det är ett mod som varje barn och ungdom på HVB förtjänar.
Uppmärksamheten och modet att agera utgör en livlina.

Vikten av kontinuerlig utbildning och samverkan

Ansvariga för HVB-hem har en av samhällets viktigaste och mest känsliga uppgifter. Det handlar om att skydda och ge trygghet åt barn och unga i utsatta situationer. Misstanke om sexuell exploatering inom eller utanför hemmet utgör en särskilt smärtsam och komplex verklighet som kräver högsta grad av professionalism, kunskap och handlingskraft.

För att personalen ska kunna agera korrekt, tryggt och på ett sätt som bäst gagnar den unge, är kontinuerlig utbildning och välfungerande samverkan inte bara önskvärt utan en absolut nödvändighet. Dessa två aspekter utgör grundbultar i att bygga en skyddande miljö och en robust insatskedja. Kunskapen om sexuell exploatering utvecklas ständigt.

Nya digitala plattformar och metoder för kontakt och utnyttjande dyker upp, samtidigt som förståelsen för traumats effekter och hur man bäst bemöter utsatta människor förfinas. En engångsutbildning, hur bra den än är, räcker därför inte.

Kompetensutveckling som grund

Kontinuerlig kompetensutveckling är avgörande för att personalen ska hålla sig uppdaterad med aktuella lagar, känna igen subtila tecken och signaler på exploatering både digitalt och off-line, samt veta exakt vilka steg som måste tas vid en misstanke. Utbildning bör omfatta allt från juridiska skyldigheter och dokumentation till kommunikationstekniker, riskbedömning och traumamedvetenhet.

Den ger personalen den trygghet och det självförtroende som krävs för att agera snabbt och korrekt i en krissituation. Utan aktuell kunskap riskerar man att missa viktiga signaler, agera felaktigt juridiskt eller i värsta fall oavsiktligt förvärra situationen för den unge. Regelbundna internutbildningar, externa kurser och handledning utgör investeringar som direkt påverkar kvaliteten på vården och säkerheten för de boende.

Parallellt med utbildningen löper tråden om samverkan. HVB-hemmet är sällan den enda aktören runt ett placerat barn. Socialtjänsten har huvudansvaret, men även polis, skola, hälso- och sjukvård inte minst BUP samt ibland ideella organisationer kan vara involverade. Att bygga och upprätthålla starka, tillitsfulla relationer med dessa externa parter är avgörande.

Sakregister

Anmälningsplikt 31–38
Anmälningsskyldighet 31–38
Barnahus 69
Begränsning av kontakt 46–47
Beteendemässiga tecken 20, 25–26
Digital exploatering 18, 22, 27
Dokumentation 24, 39, 48–49, 55–58
Exploatering 12–15
Flödesschema 75–76
Fysiska tecken 21, 23
Förövarstrategier 13
Grooming 12–13
HVB-verksamhetens risker 13
Informationsruta (lagtext) 34
Intern rapportering 59–60
Isolering 25
Kollegialt stöd 67
Konsekvenser av utebliven anmälan 38
LVU 46
Magkänsla 29
Människohandel 14–15
Orosanmälan 35–36
Personalens befogenheter 50–54
Polis 63–64, 69–70
Prostitution 14
Rädda Barnen 66
Samtal med ungdomen 42–43
Samverkan 61–62
Sexköpslagen 14
Socialtjänstlagen 19 kap. 1 § 31–34
Stödresurser 65–74
Tystnadsplikt / sekretess 51, 61
Varningssignaler
– beteendemässiga 20, 25–26
– digitala 22, 27
– fysiska 21, 23
– sociala och ekonomiska 21

Rekommenderad läsning och juridiska källor

Inspektionen för vård och omsorg. (u.å.). *Tillsyn av HVB*. Hämtad 26 juli 2026 från https://www.ivo.se/

Jämställdhetsmyndigheten. (u.å.). *Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel (NSPM)*. Hämtad 26 juli 2026 från https://nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se/

Socialstyrelsen. (2025). *Barn i internationell människohandel och exploatering: Handbok för socialtjänsten* (Artikelnr 2025-12-9953). https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/barn-i-internationell-manniskohandel-och-exploatering--handbok-for-socialtjansten-2025-12-9953/

Socialstyrelsen. (u.å.-a). *Sex mot ersättning: Sexuellt våld, sexuell exploatering, prostitution och människohandel*. Hämtad 26 juli 2026 från https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/sex-mot-ersattning/

Socialstyrelsen. (u.å.-b). *Utbildningspaket om sex mot ersättning och sexuell exploatering* [Webbutbildning]. Hämtad 26 juli 2026 från https://www.socialstyrelsen.se/

Socialtjänstlag (2025:400).

Om författaren

Tugrul Yarsuvat har mångårig erfarenhet av socialt arbete och verksamheter för barn och unga. Erfarenheten omfattar bland annat HVB, stödboende, institutionsvård, ledning, kvalitetsarbete och utveckling av professionellt bemötande. Arbetet har särskilt varit inriktat på rättssäkerhet, struktur, relationsskapande och kunskapsbaserade arbetssätt.